

UTLEVERINGSPROSEDYREN I NORGE OG BELGIA

- en komparativ undersøkelse -

Kandidatnummer: 505

Veileder: Cecilia Bailliet

Leveringsfrist: 25.11.2006

Til sammen 17 946 ord

08.06.2007

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	TEMA OG PROBLEMSTILLING	1
1.2	AVGRENSNING AV OPPGAVEN	3
1.3	RETTSKILDENE	5
1.3.1	KORT OM BELGISK RETTSKILDELÆRE	5
1.3.2	RELEVANTE RETTSKILDER	6
1.4	DEN VIDERE FREMSTILLING	8
<u>2</u>	<u>UTLEVERINGSINSTITUTTET</u>	<u>9</u>
2.1	JURIDISK RAMME	9
2.2	GEOGRAFISK RAMME	12
2.2.1	DE FORENTE NASJONER	12
2.2.2	EUROPARÅDET	13
2.2.3	SCHENGEN	14
2.2.4	EU	15
<u>3</u>	<u>SAKSBEHANDLINGEN TRINN FOR TRINN</u>	<u>17</u>
3.1	BEGJÆRING OM UMLEVERING SETTES FREM	17
3.1.1	NORGE	17
3.1.2	BELGIA	19
3.1.3	HASTEPROSEDYRE	22
3.1.4	SAMMENLIGNING AV RETTSREGLENE	23

3.2	PÅTALEMYNDIGHETENES UNDERSØKELSE	24
3.2.1	NORGE	24
3.2.2	BELGIA	27
3.2.3	SAMTYKKE	27
3.2.4	SAMMENLIGNING AV RETTSREGLENE	29
3.3	RETTENS KJENNELSE	30
3.3.1	NORGE	30
3.3.2	BELGIA	45
3.3.3	SAMMENLIGNING AV RETTSREGLENE	52
3.4	ADMINISTRATIV OVERPRØVING	55
3.4.1	NORGE	56
3.4.2	BELGIA	56
3.4.3	SAMMENLIGNING AV RETTSREGLENE	57
3.5	ANKEMULIGHETENE	58
3.5.1	NORGE	58
3.5.2	BELGIA	59
3.5.3	DEN EUROPEISKE MENNESKERETTIGHETSDOMSTOL	60
<u>4</u>	<u>KONKLUSJON</u>	<u>66</u>
<u>5</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>68</u>

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Tema for oppgaven er saksbehandlingsreglene for utlevering av forbrytere i Norge og Belgia.

Med utlevering forstås tvangsmessig overføring til et fremmed land av en person som er siktet, tiltalt eller domfelt i en straffesak i det fremmede landet.¹

Ved utlevering er det to motstridende interesser som gjør seg gjeldende: interessen som samfunnet har i effektiv kriminalitetsbekjempelse og interessen som individet har i rettferdig rettergang.

Utlevering er et viktig instrument i internasjonal strafferett. Personer som begår kriminelle handlinger skal ikke kunne unndra seg rettsforfølgning eller straff ved å oppholde seg i et annet land enn landet hvor den straffbare handlingen ble foretatt.

Straffesaker er som regel svært ressurskrevende²; det koster politi- og rettsapparatet mye tid og penger å etterforske og forfølge en sak. Samtidig trenger og krever både samfunnet og de eventuelle ofre en så rettferdig mulig sluttresultat.

Denne belastningen som straffesaker medfører tilsier smidige prosedyreregler ved utleveringer slik at en saks internasjonale aspekt ikke unødvendig forsinker rettergangen.

Utlevering er en rettshandling mellom to stater.

Det er i den forbindelse særlig to problemstillinger som bør nevnes.

---

¹ Jfr. Lov om utlevering av lovbrøyttere m.v. av 13.juni 1975 nr.39 (utleveringsloven, utlevl) § 1.

² Se blant annet rapport 2005 utarbeidet av Justis- og Politidepartementet, Kriminalitetens samfunnsmessige kostnader s.25.

Det første forholdet er individets stilling.

Individet som begjæres utlevert betraktes ikke som part i prosedyren.

Vedkommende har som følge av dette ikke samme partsrettigheter³ som ved en nasjonal forvaltningssak. Likevel forsøkes de materielle rettigheter til den som er begjært utlevert ivaretatt i den formelle prosedyren gjennom domstollskontroll med visse grunnvilkår.⁴

Samtidig er de universale menneskerettigheter blitt mer og mer fremtredende som betingelse for internasjonal samarbeid i straffesaker.

For det andre belyser denne mellomstatlige ”transaksjon” utleveringens politiske karakter. Det politiske aspektet viser seg på flere måter.

Det er den utøvende makt som har siste ord i utleveringssaker.

Men utlevering finner sted som ledd i en straffesak og rettspleien er en anliggende som tilhører den dømmende makt. Det kan diskuteres hvilken statsmakt som bør ha den avgjørende kompetansen i utleveringssspørsmål.⁵

I forhold til selve forbrytelsen som søkes straffet er det politiske elementet mest håndgripelig i visse tilfeller, nemlig der hvor den påståtte forbrytelsen er av politisk art eller hvor den ettersøkte inngår i en større målgruppe som er gjenstand for etterforskning og forfølgelse, som for eksempel terrorbevegelser.

Videre forekommer det i høyprofilerte saker ofte betydelig politisk og diplomatisk press mot en stat til å gi etter for en annen stats ønske om prosesshandlinger.

”Mullah Krekar-saken” som stadig dukker opp i mediene igjen er belysende.

---

³ Rettigheter som tilkommer den som er part etter saksbehandlingsreglene i Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker av 10.februar 1967 nr.00 (forvaltningsloven).

⁴ Infra s. 30 m.m.

⁵ Bassiouni forklarer denne problemstillingen for USA’s vedkommende i ”Reforming International Extradition: Lessons of the Past for a Radical New Approach”, *Loy. L.A. Int’l & Comp. L. Rev.* [Vol. 25:389 2003]

Mullah Krekar anses som lederen for den islamittiske gruppen Ansar Al-Islam, en gruppe som er lenket til Al Qaida-nettverket og er i den forbindelse ettersøkt og mistenkt i USA for terrorvirksomhet.

Fra flere hold har norske myndighetene blitt presset til å stille han for retten, og flere land har begjært han utlevert.

Straffesaken mot Mullah Krekar ble henlagt i juni 2004 men vedtaket om utvisning til Irak som ble truffet av utlendingsnemnda i 2003 er opprettholdt.

Den kompliserte saken⁶ – som enda ikke er avsluttet - er et aktuelt eksempel av betydningen av det politiske klimaet hvori strafferettslig samarbeid utfolder seg

De siste års hendelser og begivenheter i verdenssamfunnet og den etterfølgende kampen mot terror reiser en rekke spørsmål vedrørende strafferettslig samarbeid og rettssikkerhetsgarantier. Mer enn noensinne finnes det et sterkt behov for en økt forståelse av de relevante regler på utleveringsrettens område.

1.2 Avgrensning av oppgaven

Det som skal behandles er den trinnvise prosessen for vedkommende fra begjæring om utlevering settes frem til et vedtak er truffet.

Hoveddelen av oppgaven består av en redegjørelse for de nasjonale rettsreglene av betydning for saksgangen ved begjæring om utlevering i Norge og Belgia.

Det er adressatstaten som bestemmer utleveringsbetingelsene og den aktuelle prosedyren når begjæring er satt frem for myndighetene og derfor kun denne utlevering **fra** Norge og Belgia til fremmede land som behandles.

Utlevering er en del av folkeretten og det finnes en rekke traktater og konvensjoner på området. Jeg har valgt å fokusere på de nasjonale lovregler som finnes, uten å utdype de

---

⁶ Vedtaket er begrunnet i rikets sikkerhet men er likevel foreløpig ikke satt i verk grunnet den ustabile situasjonen i Irak.

eksisterende utleveringsavtaler noe nærmere. Det er diverse grunner som kan trekkes frem som forklaring for dette valget. For det første ville det enorme omfanget av traktater sprengte rammene av denne oppgaven. For det annet vil man i situasjoner der det ikke foreligger noen anvendelig traktat, naturligvis måtte falle tilbake på den alminnelige lovgivning. For det tredje vil lovene inneholde en del minstevilkår som uansett bør prøves av retten, uavhengig av en eventuell avtale.

Det tradisjonelle samarbeid på rettsområdet mellom naboland som det nordiske samarbeidet - som også bygger på egen lov⁷ - og Benelux-samarbeidet⁸ vies derfor heller ikke noe spesiell plass.

Utlevering forveksles og likestilles iblant med utvisning og bortvisning. Disse tiltak reguleres i utlendingslovens⁹ femte kapittel og innebærer begge bortsending av en utlending. Bortvisning og utvisning brukes som styremiddel i asyl- og innvandringspolitikken mens utlevering er rettet mot internasjonalt samarbeid på strafferettens området. Utlendingsloven faller i sin helhet utenfor oppgaven.

Avhandlingen er basert på en komparativ undersøkelse mellom belgisk og norsk rett. Sammenligning av rettsregler og –systemer er lærerikt og kan gi et videre perspektiv enn et studium av ett bestemt regelsett. At det ble belgisk rett skyldes ikke annet enn at jeg selv er belgisk. Jeg foretar en sammenligning av saksbehandlingsreglene men har ikke inkludert en statistisk tabell.

På grunn av utleveringens karakter anser jeg det som lite hensiktsmessig å tallfeste antall utleveringer i et komparativt øyemed. Antall utleveringer som begjæres avhenger av ulike

---

⁷ Lov om utlevering av lovbrøtere til Danmark, Finland, Island og Sverige av 3.mars 1961 nr.01.

⁸ Benelux er en økonomisk union mellom tre land: Belgia, Nederland og Luxembourg. Belgia inngikk avtale om utlevering med disse to land i 1962 jfr. Verdrag aangaande de uitlevering en de rechtshulp in strafzaken tussen het Koninkrijk België, het Groot Hertogdom Luxemburg en het Koninkrijk der Nederlanden, 27 juni 1962.

⁹ Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her av 24.juni 1988 nr.64.

faktorer. Lovbrudd som begås, oppdages, etterforskes med resultat og hvor den påståtte gjerningsmannen faktisk lokaliseres varierer fra land til land og fra sak til sak. Det vil ofte være betydelige politiske hensyn og krefter involvert siden utlevering er en handling mellom stater, så den politiske situasjon og praksis vil være en tungtveiende faktor i utleverings spørsmål. På bakgrunn av dette vil et tallmessig sammenligningsgrunnlag etter min mening være for fragmentert og sammensatt til å kunne trekke konklusjoner av.

1.3 Rettskildene

1.3.1 Kort om belgisk rettskildelære

De belgiske rettskilder er ikke angitt i noen lovbok, de blir kun omskrevet i den juridiske teorien. De formelle rettskildene er lovgivning, sedvane, almenne rettsprinsipper¹⁰, rettspraksis og rettsvitenskap. Rettskilder er enten bindende eller autoritære. De tre førstnevnte er bindende det vil si at de består av rettsregler som må etterleves ubetinget hvis deres anvendelsesbetingelser er oppfylt. Autoritære kilder tjener kun som rettesnor, som en slags ”hjelpeskilder” ved bruk og forståelse av de forpliktende rettskilder.

Skrevne rettskilde av øverste rang i Belgia er ”de Grondwet” som betyr Grunnloven fra 7. februar 1831. Det politiske og juridiske landskapet i Belgia er ganske komplisert; det skyldes at Belgia ikke kun er delt opp i fylker og kommuner men også i forskjellige regioner og fellesskap. Disse regioner og fellesskap har lovgivningskompetanse på sentrale områder; denne kompetansen er fastlagt i grunnloven. Men dette potensielle spenningsfeltet aktualiseres ikke der det kun er den sentrale styringsmyndighet som har kompetanse vedrørende utleveringer.¹¹

---

¹⁰ Prinsipper som er felles for de forskjellige rettsområder. Et eksempel er ”het vermoeden van goede trouw” = godtro presumpsjonen: ond tro må alltid bevises.

¹¹ Diplomati, justis og forsvar er bevisst forbeholdt den federale myndighet.

Etter grunnloven følger de såkalte ”wetten” som kan oversettes med lover. Det er ordinære lover som kun trenger alminnelig flertall i nasjonalforsamlingen. Den utøvende makt utferdiger Koninklijke Besluiten og Ministriële Besluiten. Disse har samme funksjon som norske forskrifter.

Lovgivning, forskrifter og rettspraksis kan hentes via Juridat¹², som er en webside fra den dømmende makt.

Belgia er medlem av den Europeiske Unionen (EU) og er derfor underlagt en god del EU-regler som har samme vekt som nasjonal lovgivning.

En eventuell lovkonflikt løses ved hjelp av tolking. Alle rettskilder kan anvendes.

Tidligere rettspraksis er ikke bindende, kun retningsgivende selv om det i praksis blir lagt stor vekt på.

Ved eventuell motstrid med den nasjonale rett har de internasjonale rettskilder¹³ alltid forrang. Det¹⁴ ble fastslått i 1971 av Belgias høyeste ankeinstans (”Hof van Cassatie”)

Denne oppfatningen er siden blitt konsolidert gjennom rettspraksis og juridisk teori og anses nå som sikker rett.

1.3.2 Relevante rettskilder

Den første utleveringslov i Belgia kom allerede i 1833¹⁵. Det er kun art.6 vedrørende politiske forbrytelser som fortsatt gjelder.

I alle andre tilfeller reguleres utlevering av utleveringsloven av 1874¹⁶.

Loven inneholder utleveringsbetingelser og prosedyreregler.

---

¹² www.juridat.be, sammenlignbar med Lovdata.

¹³ Traktater, konvensjoner m.m. som Belgia har ratifisert. Vel å merke må det dreie seg om regler som har umiddelbar virkning og som ikke må transformeres før de blir lov.

¹⁴ Cass. 27 mei 1971, Franco-Suisse Le Ski, Arr. Cass. 1971, 959.

¹⁵ Wet 1 oktober 1833 op de uitleveringen.

¹⁶ Wet 15 maart 1874 op de uitleveringen.

Loven vil i oppgaven bli forkortet til "WUT".

Loven ble revidert av "wet van 31 juli 1985".

I Norge er det lov om utlevering av lovbrøtere i Norden og utleveringsloven av 1975 som er de sentrale regelverk ved utleveringssaker.

Utlevl §14 nr.3 gir reglene i straffeprosessloven¹⁷ anvendelse, hvis ikke annet er bestemt i loven.

Både Belgia og Norge har inngått multilaterale utleveringsavtaler.

Begge land har ratifisert "the European convention on extradition" som ble til i regi av Europarådet og som ble undertegnet 13. desember 1957.¹⁸

Belgia er videre part i "Convention on extradition between Member States" av 27 september 1996. Denne konvensjonen gjelder forenklet utlevering mellom EUs medlemsstater. Imidlertid er konvensjonen byttet ut med "the Framework Decision on the European arrest warrant".¹⁹

EU kan også inngå avtaler med tredje land som utfyller eller endrer eksisterende bilaterale avtaler mellom medlemsstatene; som eksempel kan EUs utleveringsavtale med USA fra 2003 nevnes.²⁰

Forvaltningspraksis spiller en betydelig rolle i utleveringssaker der det er departementet som til syvende sist avgjør om en begjæring til utlevering avslås eller tas til følge.

Det finnes ingen samling av forvaltningsavgjørelser på dette rettsområdet, verken i Belgia eller i Norge.

---

¹⁷ Lov om rettergangsmåten i straffesaker av 22. mai 1981 nr.25 (strpl.).

¹⁸ På norsk: Europeisk konvensjon om utlevering ETS nr.24, på flamsk: Het Europese uitleveringsverdrag 1957. Konvensjonen finnes på Europarådets hjemmeside <http://conventions.coe.int/>.

¹⁹ Infra s. 15.

²⁰ Overeenkomst betreffende uitlevering tussen de Europese Unie en de Verenigde Staten van Amerika, 2003 (Extradition agreement, signed in Washington on 25 June 2003).

Rettspraksis er selvsagt en relevant kilde men det kan bemerkes at det finnes lite rettspraksis på området. Utleveringssaker utgjør kun en veldig liten del av strafferetten (statistikk for utlevering fra Norge for 2005: 19 saker !) og den endelige avgjørelsen blir truffet av forvaltningen. Det henvises til rettspraksis hvor den er illustrerende.

1.4 Den videre fremstilling

I kapittel 2 går jeg nærmere inn på utleveringsinstituttet.

Utlevering som del av internasjonalt rettslig samarbeid settes i en juridisk og geografisk ramme.

I kapittel 3 tar jeg selve prosedyren for meg, fra begjæring om utlevering settes frem til et vedtak er fattet. Også eventuelle ankemulighetene blir behandlet i dette kapitlet.

Jeg avslutter avhandlingen med en konklusjon i kapittel 4.

2 Utleveringsinstituttet²¹

2.1 Juridisk ramme

For å forstå prosessmidlet ”utlevering” og dets betydning for strafferetten er det viktig å plassere det i sin juridiske kontekst.

Utleveringsinstituttet er bygd opp av forskjellige komponenter.

Sentralt står folkeretten og strafferetten men også statsforfatningsretten og forvaltningsretten spiller inn.

På utleveringsrettens område vil det være et mål å oppnå en gjensidig tilbakesendelse av rømte kriminelle og å lette straffeforfølgning. En stat vil unngå at landet blir et fristed for folk som kan tenkes å begå samme type kriminell handling som de er etterlyst for og statene vil hvor mulig unngå internasjonale spenninger som kan oppstå ved nektelse av utlevering for spesielt ettersøkte personer.

Utlevering er et prosessmiddel i strafferetten og begjæres for straffbare handlinger som medfører fengselsstraff i en nærmere angitt tidsramme. Det kan her skjelnes mellom to typer av kriminelle handlinger: de alminnelige forbrytelser som vi kjenner dem fra den nasjonale strafferett²² og internasjonale forbrytelser som kjent fra folkeretten.

Hovedkategorier av internasjonale forbrytelser som angitt i art.5 i Roma-traktaten (FN-traktat for Den internasjonale straffedomstolen) er folkemord, forbrytelser mot

---

²¹ En oversiktlig framstilling gis i Legal and Protection Policy research series: ”The interface between Extradition and Asylum”, Sibylle Kapferer (UNHCR consultant), PPLA/2003/05.

²² Se inndelingen av straffebudene i straffeloven: Andenæs og Bratholm (2005) s. 16.

menneskeheten, krigsforbrytelser og aggresjonsforbrytelsen.(Eskeland utdyper innholdet i disse forbrytelser noe nærmere).²³

De fleste stater har tradisjonelt et utleveringsunntak for egne statsborgerne. Samtidig har de utførlige regler om straffeforfølgning av sine egne borgere for kriminelle handlinger begått i utlandet, slik at effektiv straffeprosess kan finne sted.

En kriminell handling kan også ha tilknytning til flere stater samtidig. Hvis en stat har kompetanse i forhold til den straffbare handlingen vil det avhenge av landets lovvalgsreglene²⁴ om utlevering tillates, såfremt det ikke er regulert særskilt i en aktuell konvensjon.

Ved grenseoverskridende kriminalitet og ved internasjonale forbrytelser anvendes gjerne prinsippet ”aut dedere aut judicare”, for å sikre at den etterlyste virkelig blir stilt for retten. Bassiouni²⁵ uttrykker det slik:

The expression aut dedere aut judicare is commonly used to refer to the alternative obligation to extradite or prosecute which is contained in a number of multilateral treaties aimed at securing international cooperation in the suppression of certain kinds of criminal conduct.

Statene forpliktes til enten å utlevere den ettersøkte eller å stille han for retten selv. Selv om prinsippet - ut ifra betraktninger om adgangen til faktisk straffeforfølgning - har gode grunner for seg er det ikke noe allmenn rettslig prinsipp som stater er bundet av i alle tilfelle, det er en konvensjonsbasert regel som kun gjelder mellom vedkommende stater som har ratifisert den aktuelle konvensjonen^{26 27}.

---

²³ Eskeland (2006) s.170 m.m.

²⁴ Om interlegal rett: se Eckhoff (2001) s. 292 m.m.

²⁵ Bassiouni & Wise (1995).

²⁶ Et eksempel er Haag-konvensjonen vedrørende flykapring, 1970.

²⁷ Rekkeviddet av prinsippet ble testet i Lockerbie-saken. Lockerbie saken refererer til aksjonen der en bombe førte til at Pan Am flight 103 styrtet nær den skotske byen Lockerbie i 1988. USA og Storbritannia begjærte libiske etterretningsoffiserer utlevert men Libya tviholdt på sin rett til å utøve sin egen jurisdiksjon. 11 År etter bombingene utleverte Libya de ettersøkte til Nederland hvor saken kom opp for skotste dommere.

Utlevering er ledd i en straffeprosedyre i en fremmed stat hvor saken vil være etterforsket og behandlet etter dens regler. Det er verken ønskelig eller mulig å prøve alle rettslige sider av saken på nytt før vedtak om utlevering besluttet. Hvordan den materielle saksbehandling og prosedyren når utleveringsbegjæring settes frem, er regulert i den nasjonale lovgivningen vil gjenspeile den graden av rettssikkerhet som den enkelte har i utleveringssaker.

Det kan pekes på en interessant forskjell i belgisk og norsk politikk vedrørende fokuset i internasjonalt straffesamarbeid.

Belgia har etablert seg selv som et foregangsland i forsøk på å få stilt internasjonale kriminelle for retten. I 1993 ble den omstridte ”genocide-loven”²⁸ vedtatt.

Denne ga Belgia universal jurisdiksjon i forhold til krigsforbrytelser, folkemord og forbrytelser mot menneskeheten. Kompetansen kunne utøves uten forutgående utleveringsbegjæring eller offisiell melding fra staten hvor handlingen hadde funnet sted. En rekke undersøkelser ble åpnet mot tidligere og nåværende statsoverhoder som f.eks. Pinochet, Saddam Hussain, Sharon og George Bush.

Det at Belgia bevilget seg selv universal juridisk kompetanse og at immunitetsprinsippet ble fullstendig tilsidesatt ble ikke godtatt internasjonalt og førte til alvorlige politiske spenninger. Lovgiveren ga etter for presset og loven ble inndratt i 2003.

Belgia er likevel fortsatt forkjemper for vid adgang til grenseoverskridende straffeforfølgning.²⁹

Norge er stolt av å være et eksempel når det gjelder ivaretagelse og fremmelse av menneskerettigheter, så vel nasjonalt som internasjonalt.

Den spesielle saken er i pressen og rettsteorien mye omtalt, siden det ikke ble endelig klargjort om en stats rett til å utøve sin egen jurisdiksjon burde gå foran, eventuelt stå tilbake for en annen stats rett til å få en ettersøkt utlevert.

²⁸ Wet 16 juni 1993 betreffende de bestraffing van ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht.

²⁹ Van den Wyngaert (2003) s.1110 m.m.

Brennpunktet i utleveringss spørsmål vil hovedsaklig være individets rettsstilling og oppfølging av rettssikkerhet og hans rettigheter.

Forskjellen i belgisk og norsk innstilling må ikke overvurderes.

Det er kun to motsatte ståsteder i samme plan.

2.2 Geografisk ramme

Utlevering kan finne sted mellom alle verdens stater. I det følgende skisserer jeg kort det geografiske ramme som er av størst praktisk betydning for utlevering fra Norge og Belgia.

2.2.1 De forente nasjoner

De forente nasjoner (FN)³⁰ er en internasjonal organisasjon som offisielt ble etablert 24. oktober 1945. Organisasjonens mål er å arbeide for internasjonal fred og sikkerhet, utvikle vennskapelige relasjoner mellom nasjoner, samarbeide for å løse internasjonale problemer, samt respektere menneskerettighetene.

FN har bidratt på forskjellige måter i utviklingen og anvendelsen av den internasjonale strafferetten. Blant annet har de stått for opprettelsen og virksomheten av en del internasjonale straffedomstoler.

Men det finnes to hovedproblemer i forhold til anvendelsen av internasjonal strafferett. I forhold til den materielle strafferetten er problemet at det på internasjonalt nivå ikke finnes noe ekvivalent av nasjonale straffelover.

I forhold til straffeprosessen ligger vanskeligheter i fraværet av en sentral anvendelsesmekanisme, med kompetente myndigheter og et system for straffutøvelse.

---

³⁰ 192 medlemmer, juli 2006. www.un.org

De internasjonale konvensjoner som statene via deres egne interne rettssystemer og samarbeid anvender vil derfor være det viktigste virkemiddel i transnasjonal strafferett. Nettopp her har FN hatt en innflytelsesrik rolle. FN og dens organisasjoner har utarbeidet en rekke internasjonale konvensjoner som inneholder strafferettslige prinsipper. I 1990 godkjente Generalforsamlingen en del modellkonvensjoner som er inspirert av Europarådets rettshjelpkonvensjoner.³¹ Det gjelder modeller som stater kan bruke ved inngåelse av bilaterale samarbeidsavtaler innen rettshjelp.

Utlevering er ikke noe generell folkerettslig plikt. I mangel av lovgivning eller bindende avtale er det opp til den enkelte stats interne avgjørelsesprosedyre om utlevering tillates eller nektes.

FN kan i utleveringskonflikter likevel bidra ved å utøve politisk og diplomatisk press både innformelt og ved hjelp av sanksjoner, noe som var tilfelle i den nevnte Lockerbie saken³².

2.2.2 Europarådet

Europarådet er en mellomstatlig organisasjon som har nesten alle land på det europeiske kontinent som medlemmer³³.

Organisasjonen ble grunnlagt 5.mai 1949³⁴ og både Norge og Belgia var blant de 10 opprinnelige medlemsland som opprettet rådet.

Europarådets kanskje viktigste realisasjon er vedtakelsen av den Europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) som igjen danner grunnlaget for Den europeiske menneskerettighetsdomstolen. (EMD)

---

³¹ A/RES/45/116, 14.desember 1990, Model Treaty on Extradition.

³² Se fotnote 27. & Michael Plachta-*The Lockerbie affair: when extradition fails are the United Nations' sanctions a solution ? (The role of the Security Council in the enforcing of the rule Aut dedere aut judicare ?)* – resource material series no 57, UNAFEI.

³³ 46 medlemmer Juni 2006.

³⁴ Treaty of London.

EMK ble undertegnet 4.november 1950 og trådte i kraft 3.september 1953. Konvensjonen verner en rekke sivile og politiske rettigheter og blir hyppig påberopt i strafferetten. Europarådet påser at EMD's avgjørelser blir etterlevd av statene. Jeg kommer tilbake på EMK's betydning i utleveringssaker.

2.2.3 Schengen

Schengen-konvensjonene av 1985 og 1990 regulerer samarbeidet om innvandring, grensekontroll, visum, opphold i Schengen-området, asyl og politisamarbeid.

Belgia var opprinnelig part i konvensjonen som ble inngått som en folkerettslig avtale mellom en del EU-land, uavhengig av EU.

Inngåelsen av Amsterdam-traktaten gjaldt en revisjon av EUs uniontraktat og ble vedtatt 17.juni 1997. Traktaten trådte i kraft 1.jan.1999 og innebærer et utvidet samarbeid innenfor utenriks- og sikkerhetspolitikken. Også politisamarbeidet og det kriminal- og justispolitiske samarbeidet ble utvidet og i den forbindelse ble Schengen-avtalen integrert i EUs regelverk.³⁵

Norge og Island inngikk Schengen-avtalen i 1999.³⁶

Forhandlingene hadde startet noen år før og avtalen ble allerede undertegnet i 1996 men måtte reforhandles på grunn av Amsterdam-traktaten.

Norge ville primært inngå avtalen for å opprettholde passfriheten i forhold til de andre nordiske land. Også av politiske grunner ønsket Norge å delta i Schengen samarbeidet. Men ved integrasjonen av Schengen regelverket i EU-retten ble Norge stilt ovenfor vanskelige spørsmål.

---

³⁵ Alle EU-landene med unntak av Irland og Storbritannia deltar i Schengensamarbeidet. Irland og Storbritannia deltar likevel i SIS.

³⁶ Avtale mellom Rådet for Den europeiske union og Island og Norge om de sistnevnte staters tilknytning til gjennomføringen, anvendelsen og videreutviklingen av Schengen-regelverket, 18.mai 1999.

Siden Norge ikke er medlem av EU deltar Norge ikke i de formelle avstemningene vedrørende Schengen samarbeidet. Norge beslutter på selvstendig grunnlag om de vil godta de trufede vedtak men EU kan si opp avtalen på kort varsel.

Innholdsmessig er Schengen-reglene særlig viktig i forhold til det internasjonale politisamarbeidet. Reglene inneholder bestemmelser om utveksling av informasjon, grenseoverskridende observasjon, grenseoverskridende forfølgelse m.m.

Betydningsfull i praksis er det såkalte Schengen Information System (S.I.S).

I Norge er dette regulert av lov om Schengen informasjonssystem (SIS) av 16.juli 1999 nr.66 (Schengen-loven, schl.). SIS er en sentralisert database hvor politiet kan registrere ulike opplysninger om personer og gjenstander.

I utlevl er det i flere paragrafer gjort unntak eller gitt spesialbestemmelse for land som deltar i Schengen-samarbeidet, f.eks. § 9 annet pkt om foreldelsesfrist.

2.2.4 EU

Belgia er medlem av den europeiske unionen (EU)³⁷.

EU ble formelt opprettet gjennom Maastricht-traktaten av 1992. Det ble introdusert en struktur med 3 søyler. Den første søylen representerer økonomisk og sosialt samarbeid. Den andre søylen står for felles utenriks- og sikkerhetspolitikk og den tredje søylen er juridisk samarbeid. Rettslig samarbeid ble forsøkt styrket gjennom Amsterdam-traktaten. De senere år har mye blitt gjort for å forbedre strafferettslig samarbeid.

Den siste utvikling i utleveringsretten er det europeiske arrestordre³⁸.

EU-medlemmene kom til enighet om dette virkemiddel i 2001 og strukturen ble fastlagt ved forordning 13.juni 2002. Regelverket trådte i kraft fra 1.januar 2004. Det er meningen å erstatte de formelle utleveringsprosedyrer mellom medlemsstatene med et system hvor

---

³⁷ 25 medlemmer per dags dato.

³⁸ Nærmere i "Le mandat d'arret européen", colloques, sous la direction de Marie-Elisabeth Cartier (2005).

medlemslandene automatisk erkjenner de arrestordre som andre medlemsland utferdiger. Klassiske utleveringsbetingelser og unntak vil ikke lenger gjelde mellom EU-statene³⁹.

Utlevering mellom EU-landene blir gjennom dette systemet betraktelig forenklet der den politiske og administrative prosessen byttes ut med en ren rettslig prosedyre. I forhold til det europeiske arrestordre brukes ofte termen ”overlevering”.

I Belgia har regelverket som ble vedtatt i forhastet tempo etter terrorangrepet i USA fått en god del kritikk på grunn av innholdsmangler, måten det ble gjennomført på EU-nivå og anvendelse av den forenklete prosedyren av de belgiske domstoler.⁴⁰

---

³⁹ Van den Wyngaert (2003) s. 1140 m.m.

⁴⁰ Se avisartikkel av Christine Janssens (assistent EU-rett ved universitet av Antwerpen) - *Europees aanhoudingsbevel: boosdoener of heilbrenger*, publisert 20/07/06 i GvA og artikkel av Paul Bekaert - *Europees aanhoudingsbevel is knoeiwerk op alle niveaus*, publisert 09/11/05 De Juristenkrant nr. 117.

3 Saksbehandlingen trinn for trinn

Utlevl er bygd opp ganske annerledes enn WUT og jeg vil derfor behandle saksbehandlingsreglene i Norge og Belgia hver for seg.

Jeg foretar en sammenligning av reglene etter hvert trinn i prosedyren.

3.1 Begjæring om utlevering settes frem

Begjæring om utlevering settes tradisjonelt fram på diplomatisk veg og ikke direkte mellom de juridiske myndighetene.

Dette er slått fast gjennom praksis men blir også nevnt i utlev § 13 nr 1 med en reservasjon for når annet følger av overenskomst med vedkommende stat.

Det betyr som regel at begjæringen oversendes fra den fremmede stats ambassade til adressatstatens ambassade eller konsulat (utenriksdepartementet), som oversender anmodningen til justisdepartementet.

Den diplomatiske veien kan vise seg å være nokså tidskrevende og som følge av dette bestemmer noen utleveringskonvensjoner⁴¹ at begjæringen om utlevering av justisministeren av den anmodende stat kan rettes direkte til justisministeren av adressatstaten.

3.1.1 Norge

Utlevl kap.II gir reglene om behandlingen av utleveringssaker.

---

⁴¹ F.eks. art.11 av Benelux-utleveringskonvensjon (1962).

Utlevl § 13 nr 2 bestemmer hvilke opplysninger begjæringen skal inneholde som for eksempel statsborgerforhold og beskrivelse av den straffbare handlingen. Etter § 13 nr 2. punktum skal det også følge en avskrift av de straffebestemmelser som anses å ramme handlingen. I Ot.prp.nr.30 (1974-1975) s.40 vises det til den europeiske utleveringskonvensjonen art.12 § 2 som prinsipielt krever avskriften men hvor kravet ikke er absolutt.

Videre bemerkes det at loven neppe må stille strengere krav enn konvensjonen på dette punktet men at det må være en forutsetning at de opplysninger som gis er tilstrekkelige til å vurdere straffespørsmålet, dersom ikke avskrift vedlegges.

Utlevl § 13 nr 3 og nr 4 inneholder tilleggskrav vedrørende utformingen av begjæringen i forhold til § 13 nr 2.

§ 13 nr 3 gjelder begjæring om utlevering til rettsforfølgning. Dette er tilfellet når vedkommende er siktet eller tiltalt og det følger herav at original eller bekreftet avskrift av pågripelsesbeslutning eller en lignende beslutning skal vedlegges begjæringen.

Beslutningen må være utferdiget i samsvar med vedkommende stats lovgivning og må forutsette at det er skjellig grunn til mistanke mot vedkommende.

§ 13 nr 4 gjelder begjæring om utlevering til fullbyrding av dom.

Her kreves det at en avskrift av den fellende dom vedlegges.

Avsluttende er det i § 13 nr 5 bestemt at det skal vedlegges slike ytterlige bevis for vedkommendes skyld som viser at det er skjellig grunn til mistanke mot ham, såfremt ikke annet er bestemt i overenskomst med fremmed stat. Det presiseres i forarbeidene at bestemmelsen ikke forutsetter at norske myndigheter innhenter tilleggsopplysninger. Bestemmelsen er derimot direkte rettet til den fremmede stat som forpliktes til å opplyse saken tilstrekkelig slik at norske myndigheter kan vurdere skyldspørsmålet.

Utlevl § 13 inneholder formkrav som begjæringen må tilfredsstille idet den settes frem, altså før den egentlige utleveringsprosedyren har begynt.

En sjelden gang påberopes disse reglene i retten. Senest i juni i år ble utlevl § 13 nr 4 påberopt i et kjæremål⁴² om utleveringsbetingelser til Borgarting lagmannsrett. Saken gjaldt om vilkårene for utlevering av en albansk statsborger forelå. Retten avgjorde at manglende fremleggelse av beslutning av en appelldomstol ikke var til hinder for utlevering og uttalte:

” Bestemmelsen i utleveringsloven §13 er en saksbehandlingsregel som skal sikre et forsvarlig avgjørelsesgrunnlag og notoritet. I herværende sak finner retten at den fellende dom mot A for blant annet drap og forsettlig alvorlig personskade, er tilstrekkelig konkretisert og dokumentert. ”

Den fellende dom fra distriktsretten var vedlagt begjæringen og den var påtegnet at appelldomstolen hadde opprettholdt rettsvirkningen slik at ikke utlevl § 13 nr 4 kunne tolkes så strengt at utlevering måtte nektes når rettsgrunnlaget for øvrig var så klart.

Utlevl § 13 henger sammen med utlevl § 14 nr 1: ”Finner departementet på grunnlag av begjæringen og de opplysninger som fulgte denne, straks å burde avslå begjæringen, gjøres dette.” Det ansvarlige departementet er Justisdepartementet (JD).

Avslag vil kun bli aktuelt dersom det er temmelig opplagt at begjæringen ikke kan etterkommes. Er det en mangel ved begjæringen kan det eventuelt rettes en henstilling til den fremmede stat om å avhjelpe mangelen.

Blir begjæringen ikke avslått etter § 14 nr 1, sendes saken til påtalemyndigheten, som uten opphold skal sette i verk den nødvendige undersøkelse, jfr. § 14 nr 2.

3.1.2 Belgia

Etter Belgisk rett skal vedkommende som begjæres utlevert varetektfengsles før myndighetene tar stilling til om den etterlyste virkelig kan utleveres.

WUT stiller opp to ulike fremgangsmåter i art.3 alt ettersom hvilken rettsakt utleveringsbegjæringen er basert på.

---

⁴² LB-2006-985.

Art.3 første ledd hjemler frihetsberøving av den ettersøkte når begjæringen bunner i en fellende dom. Likestilt med fellende dom er en såkalt ”henvisningsdisposisjon” av en kompetent dommer eller domstol. Vedkommende blir ved en slik disposisjon henvist av forhørsretten til neste rettsinstans hvor dom skal avsies.

Art.3 første ledd sier ikke spesifikk hvilke opplysninger som begjæringen må inneholde men det kreves at originalen eller en bekreftet avskrift av dommen vedlegges.

Art.3 andre ledd må anvendes dersom utleveringsbegjæringen er basert på en pågripelsesbeslutning eller en likeverdig disposisjon.

Vedkommende kan da ikke uten videre pågripes i Belgia.

Beslutningen må først erklæres utførbar av ”de raadkamer”.

Dette er en slags forhørsrett, en avdeling i første instans-retten⁴³.

I Belgia kalles prosedyren hvor beslutningen må erklæres utførbar Exequatur-prosedyren. Avgjørelsen av ”de raadkamer” kan påkjæres til ”de kamer van inbeschuldigingstelling” (K.I.).⁴⁴ K.I. utferdiger en ”arrest” og avgjørelsen kan igjen påkjæres til ”het hof van Cassatie” som er Belgias høyesterett. Høyesteretten kan i likhet med Norges høyesterett ikke prøve bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet, de kan kun uttale seg om lovanvendelse og formkrav. Finner Cassatie-retten at K.I.’s arrest ikke kan tas til følge, ”brytes” denne og saken henvises til ny bedømmelse til en annen ankeinstans enn den som behandlet saken først.

Viktig for vedkommende person er at han er klar over tidsfristene som gjelder for påkjæring. Når en pågripelsesbeslutning er erklært utførbar har vedkommende kun 24 timer til å påkjære avgjørelsen til K.I., å regne fra forkynnelsen til han.

---

⁴³ Avdelingens arbeidsoppgaver er å bestemme etter rettslige forundersøkelser om det blir straffesak og i så tilfelle å henvise saker til neste instans. Videre tar den stilling til nødvendigheten av pågripelsesbeslutninger og forlengelse av varetektfengsling.

⁴⁴ Dette er en avdeling som finnes i hver av de 5 ”hoven van beroep”, som betyr ankeinstanser. K.I. behandler kun kjæremål i forhold til loven som regulerer varetektsfengsling og i forhold til tvister vedr. pågående rettslige undersøkelser.

I den forbindelse kan FARMAKOPOULOS-saken av 1985 nevnes. Det gjaldt fengsling av en gresk statsborger. Han ble rutinemessig pågrepet av belgisk politi og deretter holdt i varetekt etter den belgiske utlendingsloven. Storbritannia begjærte han utlevert på basis av to arrestorde, en for drap og en for tyveri men siden Storbritannia ikke sendte over disse arrestordre innen de lovbestemte tidsfrister bestemte justisministeren at han skulle deporteres. Før tiltaket kunne iverksettes ble to britiske pågripelsesbeslutninger erklært utførbar og dermed ble utleveringsprosedyren satt i gang. Han ble informert om erklæringen og rådet til å kontakte advokaten sin umiddelbart. Påkjæringen ble satt frem etter 24-timers fristen og K.I. avviste den av den grunn. Han anket så videre men høyesteretten⁴⁵ kom til at det i forhold til exequatur-prosedyren ikke er påkrevd at vedkommende informeres om ankemuligheter eller –frister. Videre at dette ikke er i strid med EMK art.5 (2) eller (4) som omhandler retten til frihet og sikkerhet!⁴⁶

Fra øyeblikket at den ettersøkte er fengslet, står han til disposisjon av regjeringen, i påvente av den endelige avgjørelsen om utlevering.

I motsetning til ved vanlig varetektsfengsling finner rettens månedlige kontroller av grunnlaget for varetektsfengsling ikke sted. Det foreligger heller ikke noe mulighet for å søke om sin foreløpige løslatelse.

Jfr. EMK art.5 (4) har enhver som er pågrepet eller berøvet sin frihet rett til å anlegge sak slik at lovligheten av frihetsberøvelsen raskt skal bli avgjort av en domstol og at hans løslatelse blir beordret dersom frihetsberøvelsen er ulovlig.

Det kan spørres om denne siden av Belgias utleveringsrett er i samsvar med EMK art.5 (4); EMD's kommisjon fant at det forelå krenkelse i Farmakopoulos-saken.

---

⁴⁵ Cass. 21 mei 1985, arrest Farmakopoulos.

⁴⁶ Farmakopoulos tok saken til den europeiske menneskerettighetsdomstolen. Kommisjonen som på det tidspunktet fortsatt var på plass bestemte seg for å tillate saksførsel men på grunn av manglende medvirkning av Farmakopoulos ble saken strøket fra listen. FARMAKOPOULOS v. BELGIUM - 11683/85 [1992] ECHR 44 (27 March 1992).

3.1.3 Hasteprosedyre

I mange tilfeller anvendes en prosedyre som ikke er så innviklet som den normale prosedyren. Vedkommende kan i så fall pågripes ved beslutning av forhørsretten i rettskretsen hvor han oppholder seg, i tilknytning til en offisiell melding fra den anmodende stat. Denne foreløpige pågripelsen skjer i påvente av tilsendelsen av begjæringen om utlevering og de nødvendige dokumenter til støtte av begjæringen.

I Belgia reguleres dette av WUT art.5, varetektsfengsling kan være i maksimum 40 dager. Etter at forhørsretten har besluttet pågripelse kan tvangsmidler brukes i samme utstrekning som den Belgiske straffeprosessloven⁴⁷ art.87 til art.90 hjemler.

Vedkommende kan be om foreløpig løslatelse i de tilfelle hvor en belgisk statsborger nyter samme privilegium og under samme betingelser, f.eks. ved sikkerhetsstillelse.

I praksis brukes denne hasteprosedyren i de fleste tilfeller. Som regel skjer pågripelsen på grunn av internasjonale etterlysninger, sendt ut av Interpol (International Criminal Police Organization).

Denne informasjonen blir da sett på som en offisiell melding i forhold til WUT art.5.

Art.95 av Schengen-utføringsavtalen⁴⁸ er veldig viktig i denne sammenheng. Etter denne kan medlemmene legge ut informasjon vedrørende personer som er etterlyst med tanke på utlevering i SIS.

Registrering av informasjonen gjelder som en anmodning om midlertidig arrest med henblikk på utlevering.

I den norske Schengen-loven finnes hjemmel i § 7 som i første pkt. gir adgang til å registrere opplysninger om personer som ettersøkes med henblikk på pågripelse og utlevering.

---

⁴⁷ Wetboek van Strafvordering – Eerste boek, 17. november 1808. Art. 87, 88, 88bis, 88ter, 88quater, 88sexies, 89, 89bis, 89ter og 90 regulerer bl.a. ransaking, overvåking etc.

⁴⁸ Schengenkonvensjonen av 1990 -Convention implementing the Schengen agreement, 19 June 1990.

I likhet med belgiske myndigheters adgang til å pågripe noen uten at formell begjæring om utlevering foreligger, jfr. WUT art.5 så har norske myndigheter adgang til bruk av tvangsmidler overfor en person etter utlevl § 20.

Utlevl § 20 nr 1 første pkt. hjemler bruk av tvangsmidler⁴⁹ etter straffeprosessloven når en person i fremmed stat er siktet, tiltalt eller domfelt for en straffbar handling som kan begrunne utlevering etter loven. Betingelse er at kompetent myndighet i den aktuelle fremmede stat har bedt om det før utleveringsbegjæring er framsatt.

Utlevl § 20 nr.1 andre pkt. hjemler tilsvarende bruk av tvangsmidler når vedkommende i den fremmede stat er etterlyst for lovbruddet.

Utlevl § 20 nr.2 fjerde pkt. krever at begjæring om utlevering mottas innen 4 uker etter at departementet ble underrettet om bruk av tvangsmidler.

I særlig tilfelle kan retten forlenge denne fristen jfr. utlevl § 20 nr. 2 i.f.

I den europeiske konvensjonen om utlevering art.16 § 4 er fristen satt til 40 dager og i forarbeidene presiseres det at den samlede fengslingstid overfor stater som er medlem av konvensjonen ikke må overstige disse 40 dager.

Hasteprosedyren inneholder et betydelig usikkerhetsmoment for individet som er tjent med en rask avklaring av situasjonen. Samtidig er fleksibiliteten som prosedyren gir nødvendig for påtalemyndighetenes muligheter for effektiv straffeprosess.

Slik jeg ser det er hasteprosedyren et nyttig virkemiddel.

3.1.4 Sammenligning av rettsreglene

I det første stadiet av prosedyren er et forsvarlig grunnlag overordnet for å kunne avgjøre det videre forløpet.

Grunnlaget som begjæringen bygger på må være tilstrekkelig og pålitelig; likevel kan det som utgangspunkt ikke kreve mer enn en rudimentær undersøkelse i denne fasen.

---

⁴⁹ Tvangsmidler etter straffeprosessloven kapitler 14, 15, 15 a, 15 b, 16, 16 a, 16 b er bl. annet pågripelse, fensling, ransaking, skjult overvåking, beslag m.m.

I motsetning til utleveringsloven angir WUT ikke presist hvilke dokumenter eller informasjon som kreves. For ordens skyld kunne det vel ha blitt nevnt i WUT men i mine øyne er det ikke noe betydelig mangel.

Etter belgisk rett er det to forskjellige fremgangsmåter ettersom målet er straffeforfølgning eller domsfullbyrdelse. Vedkommende som begjæres utlevert skal pågripes og varetektfengsles i begge tilfeller men hjemmelen til tvangstiltaket er forskjellig.

Der hvor utlevering begjæres med henblikk på straffeforfølgning må man gjennom flere rettslige skritt og finnes det i tillegg ankemuligheter som kan benyttes.

Det kan muligens forsvares ut ifra tanken at en fellende dom er et sterkere bevis for noens skyld enn en pågripelsesbeslutning. Likevel mener jeg at to ulike metoder ikke utgjør noe merverdi, verken for den dømmende makt eller for personen som blir direkte berørt.

En eneste klar ordning for alle tilfeller uansett grunnlag kunne med fordel ha vært introdusert.

Hovedproblemet imidlertid ligger etter min mening på et annet felt, nemlig den rettslige kontrollen ved fortsatt varetektsfengsling.

Kontinuerlig rettslig prøving av vilkårene for fengsling i utleveringssaker er helt og holdent fraværende i det belgiske rettssystemet. For meg representerer det en utilgivelig svakhet i forhold til individets rettssikkerhet. Et slikt inngripende tvangstiltak bør i alle fall være gjenstand for jevnlig kontroll.

3.2 Påtalemyndighetenes undersøkelse

3.2.1 Norge

Påtalemyndighetene får saken tilsendt hvis ikke justisdepartementet umiddelbart avslår begjæringen om utlevering.

Politiets befatning med saken reguleres av utlevl §§ 15 og 16.

Utlevl § 15 nr 1 første punktum hjemler bruk av tvangsmidler etter straffeprosessloven kapitler 14,15, 15a, 15b, 16, 16a og 16b. Tvangsmidler kan brukes til fremme av undersøkelsen og for å sikre utlevering og de kan anvendes i samme utstrekning som i saker angående lovbrudd av tilsvarende art som forfølges i riket. Rettsavgjørelsen som følger utleveringsbegjæringen kan legges til grunn uten ytterlige prøving av bevisene for vedkommende persons skyld ved avgjørelsen av om vilkårene for å anvende tvangsmidler er til stede, jfr. §15 nr 1 andre punktum.

Etter den tidligere utleveringslov av 13.juni 1908 skulle den som ble begjært utlevert pågripes og fengsles i alle tilfelle (§§ 11, 12 og 15). Den endringen som ble foreslått og senere vedtatt i den nåværende utleveringsloven møtte kritikk som kommer til uttrykk i Ot.prp.nr 30 (1974-1975) s.42.

Statsadvokaten i Bergen og Hordaland uttalte således:

[Jeg ser at nygjeldende bestemmelser om obligatorisk fengsling skal bortfalle. Jeg tror ikke dette er en god løsning. Någjeldende ordning har etter min mening fungert bra. At obligatorisk fengsling ikke skjer i forhold til utleveringsbegjæringer fra andre nordiske land, er i denne forbindelse ikke noe sterkt argument. Man har her rettshjelpsanordninger så sterke at en rømming ikke kan medføre så vesentlige problemer for statene man kan vente den i forhold til utleveringssaker etter begjæringer fra andre land.....]

Politimesteren i Oslo uttalte:

[Disse bestemmelsene i utkastet er de vesentlige for politiets befatning med utleveringssaker. Oslo politikammer er noe i tvil om utkastets ordning, hvoretter det ikke automatisk skal skje pågripelse og fengsling, representerer noen fordel....]

Departementet mente at bruk av tvangsmidler prinsipielt må vurderes i det enkelte tilfelle. JD pekte i den forbindelse på følgende:

[Første ledds første punktum bygger på det prinsipp at det er norsk straffeprosesslov som er avgjørende for i hvilken utstrekning tvangsmidler kan anvendes. Fra dette prinsipp er bl. a. gjort det avvik at bruk av tvangsmidler ikke er betinget av at den konkrete handling er straffbar etter norsk lov, men av at tvangsmidler kunne vært anvendt

under en sak om et tilsvarende lovbrudd som ble forfulgt her i landet. I dette ligger dels at tvangsmidler kan anvendes til tross for at handlingen ikke undergitt norsk straffemyndighet, og dels at handlingen i tilfelle må bedømmes som om den var rettet mot norske interesser.....]

Utlevl § 15 nr 2 angir tidsrommet for benyttelse av tvangsmiddelet. Beslutningen skal gjelde til vedtak i utleveringssaken er truffet og utlevering er satt i verk. Vedkommende har rett til å få prøvet beslutningen på nytt når det er gått mer enn 3 uker siden den ble truffet eller sist prøvet.

Utlevl § 16 nr 1 bestemmer at det skal oppnevnes offentlig forsvarer for den som er begjært utlevert når det settes i verk undersøkelse etter § 14 med mindre denne selv velger en forsvarer. Velger vedkommende selv en forsvarer skal den som regel oppnevnes som offentlig forsvarer, jfr. strpl.§ 107.

Pågrepelse og fengsling vil være de mest aktuelle tvangsmidler. Men der hvor formålet - som i alle tilfeller vil være å hindre den ettersøkte i å unnvike- kan oppnås med mindre inngripende virkemidler kan kjæremål føre frem.

Gulating lagmannsrett avsa kjennelse i 1995 (LG-1995-752) vedrørende varetektsfengsling av en tyrkisk statsborger i påvente av endelig avgjørelse om utlevering.

Etter en totalvurdering kom lagmannsretten til at det forelå grunn til å frykte at han ville undra seg rettsforfølging men bemerket videre at:

”Unndragelsesrisikoen er imidlertid ikke større enn at unndragelsesfrykten blir tilstrekkelig redusert ved bruk av fengslingssurrogater, jfr. straffeprosessloven §188, jfr. §181.

Lagmannsretten finner at A bør undergis meldeplikt til Stavanger politikammer i den utstrekning politiet finner det nødvendig og at politiet gis myndighet til å holde passet beslaglagt inntil utleveringsspørsmålet er avgjort.”

3.2.2 Belgia

Påtalemyndighetene blir i WUT kun nevnt i forhold til hasteprosedyren, jfr. WUT art.5.

Etter at retten har besluttet pågrepelse kan andre tvangsmidler tas i bruk.

Grunn til dette er som regel å sikre bevis og vil ofte være forespurt av den anmodende stat.

Dette kommer til uttrykk i WUT art.5 sjette ledd hvor det bestemmes at retten - etter å ha hørt vedkommendes forsvar og eventuelle innsigelser - avgjør om det foreligger grunner til å oversende deler eller det hele av beslaglagte dokumenter og objekter til den fremmede stat som har begjært utleveringen.

I forbindelse med den normale prosedyren finnes det i WUT ingen bestemmelser om tvangsmidler som kan tas i bruk. Pågrepelse og etterfølgende fengsling blir (hvis mulig) alltid utført, dette følger av den generelle utleveringspraksis og er forutsatt i WUT art.3 fjerde ledd.

3.2.3 Samtykke

Behandlingen av utleveringsbegjæringer, både i Norge og utlandet, tar normalt flere måneder og i enkelte tilfeller opptil ett år eller mer. En lang saksbehandlingstid er lite heldig og det er derfor hensiktsmessig med en forenklet prosedyre som kan anvendes når vedkommende samtykker i utlevering.

Denne forenklete prosedyren er hjemlet i Schengen-konvensjonen (1990) art.66:

1. If the extradition of a wanted person is not clearly prohibited under the laws of the requested Contracting Party, that Contracting Party may authorize extradition without formal extradition proceedings, provided that the wanted person agrees thereto in a statement made before a member of the judiciary after being heard by the latter and informed of

the right to formal extradition proceedings. The wanted person may be assisted by a lawyer during the hearing.

Det ble tilføyd en ny paragraf i utlevl for å regulere prosedyren etter at Norge ble medlem av Schengen-avtalen.

Utlevl § 17a inneholder betingelsene. Vilkår er at staten som begjæres utlevering er en stat som deltar i Schengen-samarbeidet. Samtykket må ikke senere være kalt tilbake.

Utleveringsbegjæringen behandles og avgjøres i så fall av den stedlige statsadvokaten.

Utlevering skal skje hvis vilkårene i loven er oppfylt og det ikke foreligger forhold som tilsier at begjæringen bør avslås.

Finner statsadvokaten at begjæringen må avslås, er det tvil om begjæringen skal etterkommes eller foreligger det konkurrerende begjæringer sendes saken via Riksadvokaten til JD for avgjørelse.⁵⁰

Samtykke skal avgis skriftlig i rettsmøte, jfr. utlevl § 17a nr 3.

Ved tilbakekall av samtykket sendes saken over til tingretten for ordinær behandling.

Tilbakekall av samtykket kan skje på ethvert stadium av prosedyren inntil utlevering er skjedd. Klage over statsadvokatens vedtak om utlevering anses som et tilbakekall av samtykket.

Det er ikke tatt inn noen særskilte artikler for de tilfelle hvor den fengslede samtykker i utlevering i WUT. En forenklet prosedyre er direkte hjemlet i Benelux-avtalen, avtale mellom EU-land om en forkortet prosedyre i utleveringssaker og Schengen-konvensjonen (art.66). Det er justisministeren som i så fall omgående avgjør saken.

Den som er begjært utlevert kan samtykke i å gi avkall på den beskyttelsen som ”spesialitetsprinsippet” gir.

---

⁵⁰ Opprinnelig hadde departementet foreslått å legge avgjørelseskompetansen hos riksadvokaten.

Men det ble funnet hensiktsmessig å legge avgjørelsesmyndigheten til statsadvokaten. Se bl.a. kommentar inntatt i Ot.prp.nr.56 (1998-1999) -Om lov om Schengen informasjonssystem (SIS) og lov om endringer i utlendingsloven under pkt. 5.4.3 høringsinstansenes syn.

Prinsippet innebærer at vedkommende som er begjært utlevert ikke kan settes under rettsforfølgning eller straff fullbyrdes mot ham for en annen før utleveringen begått straffbar handling enn den utleveringsbegjæringen omhandler.

Etter Schengen-konvensjonen art. 66 nr 2 kan slikt samtykke ikke tilbakekalles.

I utlevl § 17a nr 2 kan en slik erklæring derfor kun tilbakekalles hvis samtykke til selve utleveringen etter § 17a nr 1 kalles tilbake.

WUT nevner ikke denne adgangen til avkall på spesialitetsprinsippet; adgangen er igjen direkte hjemlet i inngåtte konvensjoner.

Det er verdt å bemerke at spesialitetsgrunnsetningen betraktes annerledes i Belgia enn i Norge. Forskjellen ligger i at det i Norge er gjort til et vilkår for utlevering (utlevl § 12) mens det i Belgia⁵¹ anses som en følge av utleveringen, ikke en betingelse for den. Innholdet i prinsippet forstås på samme måte.

Utlevl § 12 vil bli omtalt nedenfor.

3.2.4 Sammenligning av rettsreglene

Pågrepelse og etterfølgende fengsling er det mest radikale tvangstiltaket. Det blir alltid brukt i den belgiske prosedyren mens det etter norsk rett foreligger prøving av nødvendigheten og hensiktsmessigheten av tiltaket.

Stor fare for unndragelse av rettsforfølgning er ofte tilstede på grunn av konsekvensen som faktisk utlevering har for den enkelte.

Mange vil kanskje ikke ta sjansen på å vente til saken er ferdig behandlet og vil "forsvinne" før den tiden.

I praksis vil de aller fleste etterlyste være varetektfengslet fra første stund, blant annet på grunn av adgangen til det som ligger i den omtalte hasteprosedyren.

---

⁵¹ Van den Wyngaert (2003) , s.1139.

Så selv om jeg ikke tror at fraværet av obligatorisk fengsling i realiteten utgjør en hindring i den norske prosedyren er jeg likevel forstander av obligatorisk varetektsfengsling. Tatt i betraktning at begjæringen er basert på en foretatt kriminell undersøkelse fremstår det for meg ikke som urimelig, vel å merke kun i et system hvor regelmessig rettslig kontroll med fengslingen er innbygd.

3.3 Rettens kjennelse

Hoveddelen i utleveringsprosedyren er prøving av om de materielle vilkår for utlevering er til stede. Det er vilkårene som er stilt opp i utleveringslovgivningen og vilkårene som kommer til uttrykk i den enkelte konvensjonen som landet er medlem av som må være oppfylt.

3.3.1 Norge

Etter at påtalemyndighetene har avsluttet sin undersøkelse blir forholdet brakt inn for tingretten. Tingsretten avgjør ved kjennelse om vilkårene for utlevering etter utlevl og mulig overenskomst med fremmed stat er til stede, jfr. utlevl § 17 nr 1 første pkt. Det gis adgang til å føre forhandlingene for retten for stengte dører i samme utstrekning som det er adgang til dette ved hovedforhandling i straffesaker, jfr. utlevl § 17 nr 1 andre pkt.

Retten baserer seg på påtalemyndighetenes undersøkelse og de eventuelle innvendinger av den som er begjært utlevert. Finner retten noe uklart eller kommer det frem ny informasjon kan retten beslutte å utsette behandlingen for at det skal innhentes nye bevis.

Lovens vilkår for utlevering er minstevilkår. Selv om disse i det enkelte tilfelle er oppfylt, kan myndighetene fritt prøve om utlevering bør finne sted. Dette kommer også til uttrykk i utlevl § 12 nr 2 : ”Til utlevering kan knyttes ytterligere vilkår som det finnes grunn til.”

De vilkår som utlevl oppstiller er samlet i lovens kapittel I.

Etter § 2 kan ikke norske statsborgere utleveres.

Dette forbudet er absolutt. Ved forberedingen av loven kom det fra flere hold innspill på at det absolutte forbudet kanskje burde mykes opp i spesielle tilfelle og videre at statsborgerskap måtte utvides til å inkludere folk med fast bopel i Norge.

Men *justisdepartementet* mente⁵²:

[Justisdepartementet er under noen tvil kommet til at det absolutte forbud mot utlevering av egne borgere bør opprettholdes i den nye lov. Man legger da vekt på generelle rettssikkerhets- og humanitetshensyn, og at det må anses å foreligge en særlig forpliktelse for staten til å beskytte personer som har en slik tilknytning til landet som borgerskapet er uttrykk for. Det vil også kunne være vanskelig å avslå en utleveringsbegjæring på et annet grunnlag som kan ventes å bli akseptert av en fremmed stat.....]

[...Å innføre et absolutt forbud mot utlevering av personer som har bopel (domisil) i Norge, dels som et alternativ eller som et supplement til det forbud som gjelder statsborgere, vil man ikke tilrå. Hvorvidt det i det enkelte tilfelle foreligger en tilknytning som har karakter av bopel, vil kunne være et vanskelig vurderingsspørsmål. Det vil under disse omstendigheter være mer hensiktsmessig å avgjøre saken etter lovens alminnelige regler.]

Statsborgerskap avgjøres etter Lov om norsk statsborgerskap av 10. juni 2005 nr.51.

Statsborgerforholdet angir det egentlige medlemskap i statssamfunnet og retten til opphold i riket er en viktig konsekvens av statsborgerretten.⁵³

Norske statsborgere kan verken utvises, bortvises eller utleveres.

Videre kan statsborgerrett ikke fradømmes en borger som straff.

Avslås en begjæring om utlevering fordi vedkommende er norsk statsborger, foreligger en vid adgang til å iverksette straffeforfølgning her i landet.

Dette følger av straffeloven⁵⁴ § 12 nr 3.

---

⁵² Ot.prp.nr.30 (1974-1975) s.26.

⁵³ Andenæs (2004) s.80.

⁵⁴ Almindelig borgerlig Straffelov av 22.mai 1902 nr.10 (strl).

Utleveringsloven bygger på prinsippet om ”dobbel straffbarhet”. Det innebærer at handlingen må være straffbar etter den fremmedes stats rett og etter norsk rett.

Vilkår om handlingens straffbarhet er tatt inn i § 3.

Utlevering er et alvorlig inngrep for den enkelte og saksbehandlingen er betydelig.

Derfor kan utlevering kun begjæres for de grovere straffbare handlinger.

Hovedregelen er at handlingen må være en forbrytelse som etter norsk lov kan medføre fengsel i mer enn 1 år.

Når den som begjæres utlevert er straffedømt for handlingen må dommen gå ut på frihetsstraff for minst 4 måneder men strafferammen må uansett være i samsvar med § 3 nr 1 første pkt.

Ved utlevering til rettsforfølgning eller fullbyrding av dom for flere handlinger er det tilstrekkelig at strafferammen gjelder for en av handlingene, forutsatt at de øvrige handlingene medfører fengselsstraff, jfr. § 3 nr 3.

Utlevl § 3 nr 2 gir adgang til å fravike de fastsatte strafferammer ved avtale med fremmed stat.

I loven er det uttrykkelig skrevet ”handlingen, eller en tilsvarende handling”.

Som forarbeidene presiserer er det ikke noe vilkår for utlevering at den konkrete handling skal rammes av gjerningsbeskrivelsen i en norsk straffebestemmelse.

Det er tilstrekkelig at handlingstypen er kriminalisert i norsk lovgivning.

Det kreves ikke at handlingen omskrives på samme måte i straffeloven.

I Rt-1998-1993 (498-98) uttalte Høyesterett følgende om dobbel straffbarhet:

”...Disse lovbestemmelser innebærer at den norske domstol som skal vurdere om utleveringsvilkårene er til stede, må undersøke om det forhold som det kreves utlevering for er straffbart etter norsk rett. Kravet om dobbelt straffbarhet fører til at domstolen må foreta en parallell vurdering av handlingens objektive straffbarhet. Den som blir utlevert vil som hovedregel bare kunne stilles for retten i den anmodende stat for en handling som også i Norge kan medføre fengsel i mer enn ett år og som ikke er foreldet. Selv om retten således må prøve om forholdet er straffbart ikke bare etter norsk rett, men også etter vedkommende utlands lovgivning, mener jeg at retten når det gjelder prøvingen etter den

utenlandske retten må utvise forsiktighet ved overprøving av den utenlandske myndighetens forståelse av egen lovgivning...”

Høyesterett opphevet lagmannsrettens kjennelse om utlevering av en amerikansk borger som i USA var tiltalt for medvirkning til smugling av store mengder hasj og marihuana frem til og med 23. juli 1991. Tiltale var tatt ut 18. juli 1996 og således innenfor den fem års foreldelsesfrist som gjelder for dette forhold i USA. Lagmannsretten hadde unnlatt å ta standpunkt til om forholdet i 1991 var straffbart etter norsk rett, jfr. utlevl § 3 nr. 1 og avtalen med USA artikkel 2 nr. 1 bokstav a og b og denne manglende vurdering førte til opphevelse.

Etter utlevl § 4 kan utlevering for militært lovbrudd bare skje når forholdet er straffbart med fengsel i mer enn 1 år etter ikke-militær straffelovgivning. Det er tatt inn en reservasjon for de tilfelle noe annet er bestemt i avtale med fremmed stat.

Det siktes her særlig til forhold til allierte land i krigstid.

Det er ikke noe krav om at forholdet kun kan straffes etter den ikke-militære lovgivningen, men i alle tilfelle må forholdet være straffbart også etter den alminnelige straffelovgivningen.

Utlevl § 5 nr 1 forbyr utlevering for politiske lovbrudd.

Tankegangen bak dette unntaket er beskyttelsen av personer som en stat vil forfølge for politiske forbrytelser som er begått mot regjeringen.

Inntil SIS-loven ble vedtatt var dette forbudet absolutt men nå er det i § 5 nr 1 annet pkt. tilføyd at kongen kan inngå overenskomst med fremmed stat om at bestemte typer lovbrudd ikke skal anses som politiske. Det er ikke gitt noe definisjon av begrepet politiske lovbrudd i loven og det kan lett herske tvil over hva som omfattes.

I denne forbindelse har politiske lovbrudd blitt karakterisert som absolutte og relative politiske lovbrudd. Absolutte politiske lovbrudd er lovbrudd som på grunn av gjerningsinnholdet, og da særlig det beskyttelsesobjekt som de er rettet mot, må anses som politiske. Det tenkes da på forbrytelser som er rettet direkte mot staten, enten det gjelder

statens integritet, forfatningen eller representanter for statsmakten. De relative politiske lovbrudd er lovbrudd som har et politisk motiv, men som ellers rammes av alminnelige straffebestemmelser.

Det er ikke avklart presist hvilke lovbrudd som omfattes av forbudet.

JD uttalte i sitt høringsnotat (i forbindelse med forarbeidene til utlevl) at begrepet bør anses som en rettslig standard, som bør tolkes i samsvar med den alminnelige rettsoppfatning til enhver tid.

Videre fant *departementet* det ikke riktig å gi en definisjon av begrepet som skulle bygge på eksakte kriterier men følgende kom frem:

[...Justisdepartementet vil likevel gi uttrykk for som en forutsetning at begrepet [politisk lovbrudd] i lovutkastet først og fremst omfatter slike lovbrudd som er rettet mot stat og samfunnsordning, men at det også i noen utstrekning omfatter lovbrudd av alminnelig karakter hvor det inngår et vesentlig politisk moment. I hvilken utstrekning lovbrudd av sistnevnte karakter skal omfattes, bør bero på en alminnelig vurdering av det konkrete forhold, hvor det bl. a. tas hensyn til lovbruddets karakter, styrken av og bakgrunnen for det politiske motiv og om handlingen er et ledd i en mer organisert politisk virksomhet. Ved denne vurdering bør det tas hensyn til rådende teori og internasjonal praksis...]

For å unngå at smutthullet for ettersøkte blir for stort er en rekke forbrytelser blitt depolitisert” i internasjonale konvensjoner, det vil si at en rekke lovbrudd ikke kan betegnes som politiske av medlemmene av konvensjonen. Den europeiske anti-terrorkonvensjon av 27 januar 1977 utelukker følgende lovbrudd som politiske i art.1: flykapring, luftfart sabotasje, attentat mot diplomater, gisseltaking, alle straffbare handlinger som utgjør fare for personer og hvor det brukes bomber, granater, raketter, automatiske skytevåpen, bombebrev eller - pakke og deltakelse i disse lovbrudd. Norge ratifiserte denne konvensjonen men art.13 ga statene mulighet til å ta forbehold. Norge tok slikt forbehold men inngåelsen av Schengen-samarbeidet innebærer at Norge ikke lenger kan nekte utlevering for politiske forbrytelser som faller inn under art.1.

Utlevl § 5 måtte tilpasses av den grunn men departementet foreslo en generell adgang til å inngå avtaler med fremmed stat om at bestemte lovbrudd ikke skal anses som politiske. Bakgrunnen for dette var flere aktuelle konvensjoner som ville kreve samme lovendring.

Departementets vurdering:

[Departementet forutsetter at adgangen til å inngå avtale med fremmed stat om at bestemte typer lovbrudd ikke skal anses som politiske forbrytelser, anvendes med forsiktighet. Lovendringen vil likevel etter departementets mening være et positivt signal i arbeidet med å styrke det strafferettslige samarbeidet med andre stater om bekjempelse av internasjonal kriminalitet og terrorisme. Faren for utenrikspolitiske belastninger ved nektelse av utlevering på grunn av politiske forbrytelser av en person mistenkt for terroristhandlinger, vil også lettere kunne unngås.]

I noten under paragrafen er det i forhold til politiske lovbrudd særlig henvist til strl. kap.8 – 10 som omhandler forbrytelser mot statens selvstendighet og sikkerhet, forbrytelser mot Norges statsforfatning og statsoverhodet og forbrytelser med hensyn til utøvelsen av statsborgerlige rettigheter. Disse politiske forbrytelser i den interne retten kan være en pekepinn for hva som kan ligge i begrepet politiske lovbrudd men heller ikke mer enn det. Fortolkningen av begrepet blir ikke nødvendigvis den samme og det må nok konkret vurderes for hvert tilfelle om unntaket kan påberopes.

Begjæring om utlevering kan ikke imøtekommes jfr. utlevl **§ 6** dersom det må antas å være alvorlig fare for at vedkommende ”på grunn av rase, religion, nasjonalitet, politisk oppfatning eller politiske forhold ellers ville bli utsatt for forfølgelse som retter seg mot hans liv eller frihet eller for øvrig har alvorlig karakter”.

Denne paragrafen er tilsvarende art.3(2) i den europeiske utleveringskonvensjon.

I tillegg til forbudet som er tatt inn i art.3(2) har man presisert at det må være en alvorlig fare for forfølgelse som er rettet mot liv eller frihet eller for øvrig har alvorlig karakter.

Dette er i samsvar med de utleveringslovene i de andre nordiske land.

Det er uttrykkelig sagt i lovforarbeidene at § 6 også omfatter det forhold at vedkommende risikerer å bli sendt videre til et annet land hvor han kan risikere alvorlig forfølgelse.

Departementet kan imidlertid ved utleveringen sette som vilkår at vedkommende ikke utvises eller utleveres videre til en stat der han risikerer slik forfølgelse.

Bestemmelsen må blant annet ses i sammenheng med øvrige regler om beskyttelse av flyktninger, og utleveringsloven bør ikke gi en svakere beskyttelse enn utlendingsloven når det gjelder fare for forfølgelse.⁵⁵

I forarbeidene ble det gjort oppmerksom på at utlevl § 6 til dels vil gi en mer omfattende beskyttelse enn fremmedloven, idet utlevering ikke kan skje selv hvor det er i landets egen interesse å bli kvitt vedkommende (sml. utlendingslovens §17 tredje ledd).

Men i så fall kan det bli spørsmål om utvisning etter fremmedloven selv om det ikke er adgang til utlevering.

Utlevl **§ 7** stiller opp forbud mot utlevering dersom utleveringen vil komme i strid med ”grunnleggende humanitære hensyn, særlig på grunn av vedkommendes alder, helsetilstand eller andre personlige forhold”.

Personlige forhold omfatter lovovertræderens hele sosiale situasjon, herunder om han har familie her i landet, hvor lenge han har oppholdt seg her, og om han har egen virksomhet eller fast arbeid i Norge.

Oppregningen av forhold som kan være av betydning er ikke uttømmende.

Det at de hensyn som tas må være grunnleggende begrunnes med at det kun kan nektes utlevering etter § 7 i helt spesielle tilfelle. For å unngå at utleveringsinstituttet blir uthulet kan ikke § 7 tolkes for vid. De forhold som taler mot utlevering må i alle tilfelle veies mot interessen som den anmodende stat har i utlevering. Det må tas hensyn til forbrytelsens grovhet og tidsrommet mellom forbrytelsen og fremsettelsen av utleveringsbegjæringen.

Senest i august i år kom en sak⁵⁶ opp for Gulating lagmannsrett hvor en tyrkisk statsborger påberopte seg utlevl §§ 6 og 7.

En 42 år gammel tyrkisk mann ”A” ble i 2006 pågrepet i Norge for underslag begått i Tyrkia i 2001. Sunnhordland tingrett fant at vilkårene etter utleveringsloven var til stede for

---

⁵⁵ JD – Rundskriv G-19/01.

⁵⁶ LG-2006-109402.

utlevering til Tyrkia. A påkjærte kjennelsen og anførte blant annet at familien hans vil nærmest bli ødelagt ved en eventuell utlevering og at forholdet han er siktet for, nemlig økonomisk kriminalitet, heller ikke er av en slik grovhet at det overskygger de nevnte familiære hensyn ved avveiningen. Videre at han risikerer tortur ved utlevering. Retten uttaler om utlevl § 6:

” Bestemmelsen tar sikte på å hindre utlevering i tilfeller hvor grunnleggende rettsikkerhetsgarantier ikke foreligger i anmoderstaten, særlig krenkelse av fundamentale likhetskrav. Forholdene i den anmodende stat er avgjørende for hvorvidt utlevering skal nektes eller ikke. Avgjørende vil være om det kan sies å foreligge alvorlig fare for forfølgelse, f eks at den straffeprosessuelle ordningen i den anmodende stat ikke er slik at man kan regne med at siktede i den konkrete sak vil få en rettferdig behandling av saken fordi han hører til en gruppe som for tiden er særlig utsatt for diskriminering.”

Lagmannsretten la til grunn at pågripelsesordren er utferdiget av en fast, lokal domstol i Istanbul og at det ikke er gitt opplysninger om at A har vært involvert i politisk aktivitet eller på andre måter har kommet på kant med tyrkiske myndigheter ut over den konkrete sak og fant ikke at det forelå alvorlig fare.

Retten behandlet utførlig anvendelsesområdet av utlevl § 7.

I forhold til torturrisikoen fant lagmannsretten ikke holdepunkter for at A i den konkrete sak utleveringen gjelder vil bli utsatt for tortur eller annen umenneskelig behandling i Tyrkia. Retten baserte seg på uttalelser både fra personell ved den norske ambassaden i Ankara og fra den tyrkiske ambassaden i Oslo. Det ble også vist til utlendingsdirektoratets avslag av 28.1.2003 på A's søknad om politisk asyl i Norge.

”Det fremgår her at A den gang viste til at han som følge av en konflikt med personalsjefen på den fabrikken hvor han arbeidet, fulgte etter personalsjefen og skjøt fem skudd mot ham med den følge av vedkommende ble handikappet. Han oppga den gang å være ettersøkt for drapsforsøk og påberopte seg frykt for hevn fra personalsjefens venner eller mafiaen i Tyrkia. Det ble den gang lagt til grunn at han ikke hadde drevet politisk virksomhet i

hjemlandet eller vært utsatt for overgrep der. Han oppga således den gang selv en ren kriminell handling som grunnlag for sin frykt for å returnere til hjemlandet, og det samme er etter lagmannsrettens oppfatning tilfellet nå.”

Vedrørende tidsrommet mellom underslaget og den fremsatte utleveringsbegjæring kom retten til at det kunne vært ønskelig at begjæringen kom tidligere, men at det ikke kunne føre til at utlevering ble avskjært.

Til slutt ble hensyn til A og hans familie vurdert:

”For siktedes kone og barn vil det overveiende sannsynlig være et hardt slag at familiefaren må forlate Norge og undergi seg tyrkisk straffesaksetterforskning og iretteføring. Lagmannsretten har adskillig forståelse for den vanskelige situasjonen familien vil komme i, men er etter en avveining av alle relevante forhold blitt stående ved at utlevering ikke kan unnlates under henvisning til familiens situasjon.”

Dommen viser hvilken rekkevidde §§ 6 og 7 har i en konkret sak.

§§ 6 og 7 gir den enkelte rettssikkerhetsgarantier, det kreves derfor utførlig behandling og overveining i det enkelte tilfelle.

Utlevl. **§ 8** gir uttrykk for ”ne bis in idem”-prinsippet. Ne bis in idem er et latinsk uttrykk som betyr ”ikke to ganger for det samme”. Prinsippet stammer fra Romerretten og innebærer at samme forhold ikke kan straffeforfølges flere ganger.

Annerledes sagt er det den negative rettskraft som en rettslig avgjørelse har.

Negativt fordi den bindende virkning avgjørelsen har for det saksforholdet saken gjelder utelukker adgang til ny rettslig prøving.

Utlevering kan således ikke skje dersom det i Norge er avsagt dom, vedtatt forelegg eller gitt påtaleunntatelse angående samme handling, jf. § 8 første ledd nr. 1.

Utlevering kan som hovedregel heller ikke skje når saken mot vedkommende er henlagt etter bevisets stilling, jf. § 8 første ledd nr. 2.

Etter § 8 første ledd nr. 3 oppstilles visse begrensninger hvor saken har vært gjenstand for straffeforfølgning i en tredje stat.

Utleveringsloven § 8 annet ledd oppstiller enkelte unntak fra vilkårene i første ledd.

Det siktes her til tilfelle hvor den anmodende stat har territorial tilknytning til handlingen.

I henhold til utleveringsloven **§ 9** første ledd første pkt. er det et vilkår for utlevering at adgangen til straffeforfølgning og fullbyrding av straff ikke er foreldet etter norske foreldelsesregler.

Etter den europeiske utleveringskonvensjonen av 1957 art. 10 er det også et vilkår for utlevering at forholdet ikke er foreldet etter den anmodende stats rett.

I henhold til Schengen-konvensjonen artikkel 62 nr 1 er det bare den anmodende konvensjonsparts bestemmelser om avbrytelse av foreldelsesfristen som kommer til anvendelse. Dette ble lovfestet i § 9 første ledd annet pkt. som gjelder utleveringsbegjæringer som er fremmet av stater som deltar i Schengen-samarbeidet.

§ 9 første ledd annet pkt. berører kun reglene om fristavbrytelse, ikke selve foreldelsesfrister. Det må i hvert tilfelle avgjøres om handlingen ikke er foreldet etter norsk rett og heller ikke etter den anmodendes stat rett. I forhold til stater som deltar i Schengen-samarbeidet må det undersøkes om en eventuell fristavbrytelse har funnet sted men denne avbrytelsen må i så fall har skjedd før hele forholdet er foreldet etter norsk lov.

I forhold til land som ikke er del av Schengen-samarbeidet må en eventuell fristavbrytelse kunne kvalifiseres som fristavbrytelse etter norsk rett.

De norske foreldelsesfrister finnes i straffeloven §§67 – 74.

Utlevl **§ 10** stiller bevis for vedkommendes skyld som vilkår for utleveringen.

Første ledd gjelder de tilfelle hvor det er avsagt dom i den fremmede stat.

Myndighetene kan i alminnelighet anse dommen som et tilstrekkelig bevis for vedkommendes skyld, uten at de behøver å foreta en selvstendig vurdering av skyldspørsmålet. Utlevering kan likevel ikke skje hvis det er særlig grunn til å tro at dommen ikke bygger på en riktig vurdering av vedkommendes skyld. Er den utenlandske dom avsagt uten at tiltalte har vært til stede under rettsforhandlingene, er dette et moment

som taler for en mer omfattende prøving, se f. eks. Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse i Rt-1973-1479.⁵⁷

Annet ledd gjelder utlevering til rettsforfølgning. Det forutsettes at det i samsvar med den fremmede stats lovgivning er avsagt en beslutning om pågrepelse eller fengsling eller annen beslutning med samme virkning som bygger på en vurdering av om vedkommende er skyldig i lovbruddet. Retten skal ta stilling til hvorvidt det foreligger ”skjellig grunn til mistanke” for vedkommendes skyld.

Skjellig grunn til mistanke er en materiell grunnvilkår ved pågrepelse og varetektsfengsel i straffeprosessen⁵⁸ og innebærer et krav om sannsynlighetsovervekt for at siktede har begått handlingen.

Den fremmede stats beslutning vil som regel bygge på skjellig grunn til mistanke og vil være et bevismoment ved prøvingen av skyldspørsmålet. Men myndighetene har en selvstendig prøvingsrett og prøvingsplikt vedrørende beslutningen. Hvor stor vekt som tillegges den fremmede stats beslutning vil være en konkret vurdering. Et vesentlig moment ved bedømmelsen vil være tilliten til rettssystemet i den fremmede stat.

Kravet om skjellig grunn til mistanke gjelder alle ledd i bevisføringen for at det har funnet sted en straffbar handling som utleveringsbegjæringen bygges på som slått fast i Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse i Rt-1973-1484.⁵⁹

Tredje ledd gir adgang til å inngå overenskomst med fremmed stat om at dommer eller beslutninger som nevnt i paragrafens annet ledd og som er avsagt av en domstol, skal godtas som grunnlag for utlevering i forhold til denne stat uten nærmere prøving av beviset for at vedkommende er skyldig i lovbruddet. Traktater om utlevering kan være vanskelig å oppnå hvis en part forbeholder seg retten til å overprøve en bevisvurdering med hensyn til skyldspørsmålet. Utleveringsavtaler vil som regel kun inngås med stater som har et rettssystem man har tillit til, noe som gjør det mindre betenkelig at ikke bevisvurderingen prøves fullt ut.

---

⁵⁷ Da kjennelse ble avsagt gjaldt fortsatt den gamle utleveringslov av 1908 som hadde en tilsvarende § 9 som den nåværende § 10 og kjennelsen ble trukket frem i forarbeidene til nåværende lov.

⁵⁸ Hov (1999) s.49.

⁵⁹ Idem fotnote 57.

I forhold til utlevl § 10 annet ledd bør Andrawes-saken trekkes frem. Saken gjaldt utlevering av palestinske Souhaila Andrawes til Tyskland og har siden første stund vært gjenstand for en massiv mediedekning.⁶⁰ Dette skyldes ikke minst den politiske bakgrunn av handlingen, nl. konflikten mellom Palestina og Israel. Hun deltok i 1977 i kapringen av et Lufthansasfly, en Boeing 737 som var vei fra Palma til Frankfurt am Main, og som ble tvunget til å fly over en rekke land før det endte i Mogadishu i Somalia, hvor det ble stormet av tyske kommandosoldater, etter at kaprerne hadde likvidert kapteinen Jürgen Schumann.

Mens de andre kaprerne ble drept under stormingen av flyet, slapp Andrawes fra det med livet i behold. Hun ble dømt til 20 års fengsel av en spesialdomstol i Somalia, men forsvant senere, og dukket opp i Norge i 1991. Souhaila, ektemannen og datteren hennes fikk innvilget opphold på humanitært grunnlag.

I 1994 ble hun begjært utlevert av Tyskland i rettsforfølgingens øyemed.

Oslo forhørsrett fant at vilkårene for utlevering ikke var til stede. Påtalemyndighetene påkjærte kjennelsen til Eidsivating lagmannsrett som kom til at vilkårene for utlevering til Tyskland var til stede. Saken ble av Souhaila Andrawes påkjært til Høyesteretts kjæremålsutvalg. Innsigelser gjaldt blant annet feil saksbehandling ved anvendelse av utlevl § 7 og § 10 annet ledd.

I henhold til lagmannsrettens behandling av avveining etter utlevl § 7 bemerket Høyesterett følgende:

” ..Lagmannsrettens kjennelse - lest i sammenheng - kan ikke forstås slik som anført i kjæremålet, at varigheten av A's opphold i Norge ikke er ansett som et humanitært hensyn som det skal legges vekt på etter §7. - Varigheten av hennes opphold her i landet er vurdert av lagmannsretten på side 5-6 i kjennelsen, som ovenfor sitert. Lagmannsretten har funnet at dette er blant de hensyn som i tillegg til hennes helseproblemer og forholdet til datteren, taler mot utlevering. Det er heller ikke noe i kjennelsen som tyder på at lagmannsretten har lagt inn begrensninger med hensyn til hvilke elementer ved den sosiale situasjon til den

---

⁶⁰ Vedr. Den norske mediadekningen se artikkel av Anders Bratholm: Andrawes-saken, mediene og rettssikkerheten. Publisert i Lov og Rett 1995 s.85.

som kreves utlevert, som er relevante ved avgjørelsen etter §7. Som nevnt er det tatt utgangspunkt i lovforarbeidene som sier at vedkommendes hele sosiale situasjon omfattes...”

Det forelå sterke humanitære hensyn i saken og disse ble nøye vurdert men man kom likevel frem til at de verken hver for seg eller samlet kunne tillegges slik vekt at utleveringsbegjæringen ikke burde etterkommes. Mothensyn som spilte var forbrytelsens grovhet og den sterke interesse som tyske myndigheter hadde i å få prøvet de forhold siktelsen omfattet for tysk domstol.

Det er en plikt for domstolene til å prøve samtlige påberopte utleveringsgrunnlag i henhold til §10 nr. 2. Souhaila hadde erkjent seg straffskyldig i rettsmøte med unntak for siktelsen for medvirkning til drap.

Høyesterett uttalte:

”... Så langt lagmannsretten har konstatert at vilkårene for utlevering er til stede på basis av forhold som A har erkjent, er avgjørelsen etter dette i samsvar med loven.....

Lagmannsrettens kjennelse går ut på at vilkårene for å utlevere A til Tyskland er til stede. Slutningen synes å måtte oppfattes slik at lagmannsretten har lagt til grunn at utleveringsbegjæringen kan tas til følge i sin helhet; det vil si at A også kan utleveres på grunnlag av siktelsen for medvirkning til drap...”

Høyesterett pekte på sammenhengen mellom utlevert §12 nr. 1 bokstav a og §10 annet ledd annet pkt. Dersom domstolene finner at kravet til skjellig grunn til mistanke ikke er oppfylt for ett av flere forhold som en person er begjært utlevert for, må det settes som vilkår for utlevering at den utleverte ikke settes under forfølgning i den fremmede stat for dette forhold. Lagmannsrettens kjennelse ble opphevet.

Saken vekket stor allmenn interesse. Det var ikke noe spørsmål om hun skulle straffes men hvor straffeforfølgning skulle finne sted. For flykapping faller inn under konvensjonen om bekjempelse av ulovlig bemektigelse av luftfartøyer og denne konvensjonen inneholder

”aut dedere aut judicare”-prinsippet slik at Norge var forpliktet til enten å utlevere Andrawes eller å vurdere straffeforfølging her i landet.

Men de rettssikkerhetshensyn som er innbygd i loven må tas være på og retten kan ikke sette til side loven.

Etter en ny runde i retten ble det funnet at Souhaila Andrawes kunne utleveres til Tyskland. Retten kom til at det forelå skjellig grunn til mistanke for følgende forhold: flykapring, frihetsberøvelse, utpressing, medvirking til overlagt drap på flykapteinen og drapsforsøk på de tyske soldatene som stormet flyet.

Det ble ikke funnet bevis for skjellig grunn til mistanke for drapsforsøk på flypassasjerene og flybesetning; det ble derfor satt som vilkår for utleveringen at hun ikke kunne forfølges for disse forhold.

Hun ble utlevert og søkte senere om å sone ferdig dommen i Norge. Hun fikk sone resten av straffen i Norge noe som igjen skapte debatt.⁶¹

Dersom den som begjæres utlevert er under straffeforfølging eller soner frihetsstraff for et annet forhold i Norge enn det han er begjært utlevert for, er hovedregelen at han ikke kan utleveres før straffeforfølgingen er avsluttet eller straffen er ferdig sonet, jf.

utleveringsloven **§ 11** første ledd.

Det kan likevel skje midlertidig utlevering etter § 11 annet ledd. Vilkår for utlevering er i slikt tilfelle at den utleverte sendes tilbake så snart som mulig etter rettsforfølgningen. Ved vurdering om midlertidig utlevering bør finne sted vil hensynet til den norske straffesaken veie tungt.

I 2004 ble utlevl § 11 første ledd påberopt av en litauisk statsborger som var begjært utlevert.⁶² Han sonet frihetsstraff i Norge og mente derfor at vilkårene for utlevering ikke

---

⁶¹ Se f.eks. kronikk i Dagbladet 30. juli 1997 av prof. Anders Bratholm (<http://www.dagbladet.no/kronikker/970730-kro-1.html>) og forslag fra stortingsrepresentant Carl I Hagen om at flykapreren Souhaila Andrawes ikke skal sone en eventuell fengselsstraff pådømt i Tyskland i Norge [Dok.nr.8:17 (1996-1997)].

⁶² HR-2004-01670-U - Rt-2004-1470.

forelå. Høyesteretts kjæremålsutvalg kom – i likhet med lagmannsretten – til at bestemmelsen i lovens § 11 nr. 1 ikke er en materiell bestemmelse om utlevering, men « må ses som en regel om iverksettelsen av utleveringen ». Det er således en bestemmelse som departementet må forholde seg til ved sin behandling av saken, retten tar aldri stilling til når utlevering faktisk skal skje.

Spesialitetsprinsippet ble så vidt berørt tidligere ved omtale av den forenklede utleveringsprosedyren ved samtykke av den som begjæres utlevert.

Spesialitetsprinsippet i utleveringsretten går ut på at en person som er utlevert ikke kan straffeforfølges eller straff fullbyrdes mot han for andre forhold begått før utleveringen, enn de forhold han har blitt utlevert for. Forhold som har skjedd etter at vedkommende ble utlevert faller etter dette utenfor prinsippet. Innholdet i regelen er viktig for individet som har krav på å kjenne sin egen rettstilstand og som da kan bedre ivareta sitt eget forsvar.

Landet som utleverer bør også ha hele bildet klart før en avgjørelse tas.

Prinsippet er regulert i utlevl § 12 nr 1 bokstav a. Den utleverte kan likevel risikere rettsforfølgning eller straffullbyrdelse for eldre forhold hvis departementet gir sitt samtykke etter utlevl § 21, hvis han har hatt mulighet til å forlate landet han ble utlevert til i 45 dager men har unnlatt det eller hvis han frivillig har vendt tilbake etter først ha forlatt landet.

Etter § 12 nr 1 bokstav b må han heller ikke utleveres videre til en tredje stat for noen straffbar handling begått før utleveringen fant sted, med mindre en av de unntaksvilkår som er nevnt under bokstav a er oppfylt.

Den utleverte må ikke settes under rettsforfølgning ved ren provisorisk eller ekstraordinær domstol uten departementets samtykke. Samtykke bør gis dersom det etter en vurdering av de konkrete forhold - årsaken til at domstolen er nedsatt, dens sammensetning og de regler som gjelder strafforfølgning m.m. - ikke er betenkelig fra et rettssikkerhetssynspunkt.⁶³

De nærmere vilkårene for samtykke fra justisdepartementet fremgår av utlevl § 21.

Etter § 12 nr 1 skal dødsstraff ikke fullbyrdes mot en utlevert. Bestemmelsen gjelder så vel for utlevering til rettsforfølgning som for utlevering til fullbyrdelse av straff.

---

⁶³ Ot.prp.nr.30 (1974-1975) s.38.

I mange stater blir dødsdom ikke fullbyrdet selv om den blir idømt. Utlevering vil kunne skje i tilfeller hvor en har mottatt sikre garantier for at dommen ikke vil bli fullbyrdet.

§ 12 nr 2 åpner adgangen til å knytte ytterligere vilkår til utleveringen som det finnes grunn til. I forarbeidene nevnes som eksempel at man kan stille som vilkår at straffen som treer istedenfor dødsstraffen ikke må være av annen særlig brutal art.

Men § 12 nr 2 kan anvendes generelt når det foreligger gode grunner for å stille vilkår utover lovens minstevilkår.

3.3.2 Belgia

Når den ettersøkte person er varetektsfengslet, innhenter regjeringen anbefalingen av "de kamer van inbeschuldigingstelling" (K.I.), jfr. WUT **art.3** tredje ledd.

K.I.'s oppgave er å kontrollere om vilkårene for utlevering foreligger.

K.I. er en rettslig organ men bruker denne kompetansen i forhold til utleveringsbegjæringer som et quasi-administrativt veiledningsorgan.

Forhandlingen er offentlig med vedkommende til stede – som forutsatt i WUT art.3 fjerde og femte ledd. Både påtalemyndighetene og vedkommende har rett til å uttale seg.

Vedkommende kan bistås av en forsvarer hvis han ønsker det. Har vedkommende ikke råd til rettsbistand kan han be om en "pro deo"- oppnevning⁶⁴. Det er rettsbistand betalt av det offentlige.

Likevel har vedkommende ingen rett til innsyn i sine sakspapirer og det foreligger ingen krav om at han underrettes vedrørende K.I.'s endelige anbefaling til regjeringen. Dette må ses i lys av at K.I.'s anbefaling ikke betraktes som en rettslig avgjørelse. Konsekvensen av dette er at det ikke finnes rettsmidler for å angripe anbefalingen.

Med hensyn til vilkår i forhold til den handlingen som er grunnlag for begjæringen om utlevering kan prinsippet om dobbel straffbarhet nevnes.

---

⁶⁴ Pro deo – latinsk uttrykk som betyr "for gud". Internasjonalt brukes som regel uttrykket "pro bono" som betyr "for det gode". Termene blir brukt for tilfelle hvor mottager av rettshjelp ikke selv må betale for den.

Dette reguleres i WUT **art.1 § 2**. Handlingen må etter belgisk og den anmodendes stats rett kunne straffes med frihetsstraff hvor maksimumstraffen er lengre enn 1 år.

Begjæres utlevering for soning av en dom må straffen som ble idømt være på minst 1 år.

Er det utførelsen av en ”veiligheidsmaatregel” – et sikkerhetstiltak – må frihetsberøvingen være for ubestemt tid eller minst 4 måneder.

Det er tilstrekkelig at handlingen er straffbar etter belgisk rett, det kreves ikke at handlingen er omskrevet på lik måte i straffeloven.

Utlevering kreves som hovedregel av en fremmed stat for handlinger som staten har territorial kompetanse over. WUT inneholder en særregel for forhold som har funnet sted utenfor den anmodendes stat territorium. WUT **art.2** gir adgang til utlevering i slike tilfelle på to betingelser. Hvis den belgiske dommer – forutsatt at handlingen hadde funnet sted på belgisk territorium – har kompetanse til rettsforfølgning kan utlevering tillates. Videre forutsettes det at det foreligger ”wederkerighet” som betyr gjensidighet. Det betyr at utlevering tillates kun hvor den anmodende stat i en lignende sak hadde tillat utlevering til adressatstaten. Dette er i grunn en politisk betingelse som kun regjeringen vil kunne ta standpunkt til.

Med hensyn til foreldelse av de aktuelle straffbare handlinger gjelder kun de belgiske foreldelsesfrister, jfr. WUT **art. 7**. De belgiske frister finnes i art. 21 – 25 i ”Wet Houdende De Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering” (VTSv.) som er den belgiske straffeprosessloven. Der foreldelsesfrister ofte er veldig forskjellige fra land til land kan dette i praksis føre til hindringer. De alminnelige foreldelsesfrister etter belgisk rett er 10 år, 5 år, 1 år eller 6 måneder alt etter hvordan den kriminelle handlingen blir klassifisert. Disse frister er betydelig kortere enn de norske hvor fristene er 25, 15, 10, 5 eller 2 år.

Ved bruk av det europeiske arrestordre er det kun foreldelsesfrister etter den anmodende stats lovgivning som teller, hvis ikke handlingen også faller under adressatstatens jurisdiksjon.

I forhold til Schengen-samarbeidet er det reglene om fristavbrytelse etter lovgivningen av den anmodende stat etter Schengen-konvensjonen art. 62 nr 1 jfr. det som ble skrevet om dette i forhold til de norske regler om foreldelse ved utleveringsbegjæringer på s. 39.

Utlevering må nektes hvor den handlingen som ligger i bunn for begjæringen er en politisk forbrytelse eller en handling som henger sammen med en slik forbrytelse, jfr. **art. 6** i utleveringsloven av 1.oktober 1833.

Det er selvsagt adressatstaten som helt og holdent fortolker begrepet politisk forbrytelse men det er ikke lovfestet hva som inngår under begrepet.

I "Omzendbrief nr. COL 5/2005 van het College van Procureurs-generaal bij de Hoven van Beroep" (10.februar 2005) som er et runskriv fra justisministeren vedrørende internasjonal rettshjelp i straffesaker blir begrepet nærmere forklart. Det sondres – som i norsk rett – mellom de "rene" eller "objektive" politiske forbrytelser hvor den politiske karakteren følger av handlingens art og de "blandede" politiske forbrytelser, dvs alminnelige forbrytelser som begås med politiske intensjoner og som har mulige politiske konsekvenser. Eksempler som faller i den første gruppe er bestikkelse ved valg og forfalskning av valgresultater. Drap på en politisk motstander er et eksempel på en blandet politisk forbrytelse.

Det bemerkes i samme rundskriv at rettspraksis tolker begrepet restriktivt.⁶⁵

Forbrytelser i forbindelse med en politisk forbrytelse er alminnelige kriminelle handlinger som begås i forbindelse med politiske delikter som de muliggjør utførelsen av, garanterer resultatet av eller hvor de unndrar gjerningsmannen fra straffeforfølgning.

Mellom begge straffbare handlinger må det være en tett og bevisst tilknytning.

Ved drøftelsen av det norske unntak for politiske forbrytelser var jeg allerede inne på det internasjonale arbeid som er gjort for å unndra en del handlinger fra den beskyttelsen som karakteriseringen av en handling som "politisk" innebærer, f.eks. den europeiske terrorkonvensjonen.

---

⁶⁵ Se bl.a. Cassatie nummer P.03.0487.N fra 18 november 2003.

I de senere år har det vært mye oppstyr i Belgia rundt utleveringsunntaket for politiske forbrytelser. Det kan særlig henvises til 2 saker.

Den første saken som vakte oppsikt var saken **Moreno-Garcia**⁶⁶. Spania begjærte et baskisk ektepar utlevert i 1993. De var etterlyst for medvirkning til terroraktiviteter, de ble mistenkt for å ha skjult antatte gjerningsmenn som hadde drept en spansk politimann og for å være del av den terroristiske bevegelsen ETA. Begjæringen var basert på ekteparets ”deltakelse i en våpenet gjeng og ulovlig forening.” K.I. avga en negativ innstilling⁶⁷ til regjeringen fordi handlingen kunne kvalifiseres som politiske forbrytelser.

Den daværende belgiske justisministeren ville utlevere de til tross for den negative innstillingen men avvendet beslutningen av flyktningkomiteen som ikke erkjente ekteparet som politiske flyktninger. I 1996 besluttet regjeringen å utlevere ekteparet til Spania. Justisministeren mente at handlingene som begjæringen var basert på ikke kunne anses som politiske etter art.1 i terrorismekonvensjonen. Han henviste videre til avslaget av asylsøknaden for politisk asyl noe som ble kritisert i rettsteorien siden utleverings – og asylprosedyren støtter seg på forskjellige kriterier.

Ekteparet anket regjeringens beslutning til ”Raad van State” (R.v.St.) som er den kompetente ankeinstillingen. Ved arrest av 1.februar 1996 ble utleveringsprosedyren suspendert på grunn av mangelfull motivering av beslutningen og ekteparet ble løslatt. R.v.St. konkluderte ikke med at ekteparet hadde begått en politisk forbrytelse, kun at begrunnelsen av regjeringens beslutning var utilstrekkelig. Spanske myndighetene var rasende på grunn av de belgiske myndighetenes beslutning.

De kalte tilbake sin ambassadør til Brussel for en periode og truet med å stoppe det juridiske samarbeid i lys av Schengen-overenskomsten med Belgia.

Justisministeren kom aldri med en ny begrunnelse og inndro 2. oktober 1996 beslutningen til utlevering.⁶⁸

---

⁶⁶ Se f.eks. artikler i El Pais -- 26. februar 1994, International Herald Tribune -- 22. february 1996, De Standaard – 11 mei 2004.

⁶⁷ Innstillingen ble aldri publisert.

⁶⁸ Se i forbindelse med justisministerens håndtering av saken:

Konflikten fant sin løsning ved at det på EU-nivå endelig ble vedtatt en fornyet konvensjon om utlevering, i tillegg kom det en avtale i stand mellom Belgia og Spania slik at konvensjonens bestemmelser fikk anvendelse mellom de to land så fort som konvensjonen var godkjent av parlamentet i de to land. Konvensjonen har blitt erstattet ved innførselen av anvendelse av den europeiske arrestorde. Ordningen inneholder en del viktige nyheter, her kan nevnes at det mellom EU-landene ikke lenger gjelder utleveringsunntak for egne borgere og at det ikke kan gjøres unntak for politiske forbrytelser. En spansk arrestordre lot ikke vente på seg lenge og ekteparet Moreno-Garcia ble på nytt begjært utlevert 30. januar 2004.

Det var starten av en rettslig maraton hvor saken kom opp 3 ganger for appelldomstolen før det ble endelig avgjort av en domstol av første instans (= K.I.).⁶⁹ Utlevering måtte nektes der forholdet var foreldet og saken er nå endelig avgjort.

En annen sak som har utløst en storm av kritikk på de belgiske myndighetene er saken **Erdal**. Fehriye Erdal, en tyrkisk kvinne og medlem av den marksistiske bevegelse Dev Sol (senere DHKP-C) ble mistenkt for medvirkning på drapet av den tyrkiske forretningsmannen Ozdemir Sabanci i Istanbul den 9. januar 1996. En tyrkisk domstol utferdiget en pågripelsesbeslutning med den følgen at hun flyktet fra Tyrkia til Belgia. Hun blir pågrepet i Belgia for ulovlig våpenbesittelse den 27. september 1999 og begjæres utlevert den 27 oktober 1999.

K.I. ga en negativ innstilling og påberopte utleveringsunntaket for politiske forbrytelser. Den belgiske regjeringen nektet utlevering 31.mai 2000. Terrorhandlingen var begått ved bruk av halvautomatiske våpen og ikke automatiske våpen. Det førte til at ikke art.1 av

---

Vraag om uitleg van de heer Desmedt aan de minister van Justitie over "de klungelige en tendentieuze manier waarop de regering het verzoek om uitlevering van twee Baskische spanjaarden heeft behandeld en de gevolgen daarvan voor de gerechtelijke samenwerking tussen Spanje en Belgie."

(anmodning om forklaring fra Justisminister i senatet, parlamentarisk virksomhet, møte 9.mai 1996.)

⁶⁹ Arrest van de KI Brussel (30 maart 2004), arrest van het Hof van Cassatie (13 april 2004), arrest van de KI Brussel (27 april 2004), arrest van het Hof van Cassatie (11 mei 2004), arrest van de KI Brussel (26 mei 2004), arrest van het Hof van Cassatie (8 juni 2004), arrest van de KI Antwerpen (23 juni 2004).

terrorkonvensjonen men art.2 kom til anvendelse og i forhold til art.2 kunne myndighetene karakterisere handlingen som politisk forbrytelse. En sidebemerkning er at Tyrkia på daværende tidspunkt fortsatt håndhevet dødsstraff, dette spilte også inn.

Tyrkiske myndigheter var ikke imponert: i tillegg til at Belgia nektet utlevering ville ikke myndighetene forfølge henne for forbrytelsene i Belgia, der "aut dedere aut judicare"-prinsippet ikke gjelder i forhold til handlinger som faller under art.2 's anvendelsesområde. For å avhjelpe denne lakunen i rettssystemet ble det stemt en ny lov i 2003 som tilføyde en artikkel i straffeprosessloven.⁷⁰ Heretter har de belgiske domstoler jurisdiksjon i forhold til de forbrytelser som er oppsummert i art.2. Opprinnelig var det bestemt i art.3 av den nye loven at den ikke kunne anvendes retroaktivt noe som er i tråd med prinsippet at straffelovgivning aldri gis tilbakevirkende kraft.

Men art.3 ble opphevet i desember av samme år ved art.379 av "wet van 22 desember 2003", antakeligvis etter politisk press fra Tyrkia.⁷¹

Indirekte erklærer lovgiveren herved at loven kan anvendes på forbrytelser som er begått før loven trådte i kraft !

Fehriye Erdal begjærer art.379 erklært ugyldig av "het Arbitragehof", en særdomstol som ivaretar grunnlovens kompetansefordeling mellom staten og regionene og som – hvis forespurt – prøver om lovbestemmelser er i overensstemmelse med Grunnloven.

Art.379 erklæres ugyldig ved Arrest nr .73/2005.

Saken har naturligvis blitt fulgt nøye i tyrkisk media.⁷²

Den 28.februar i år ble Erdal av en belgisk domstol domfelt for ulovlig våpenbesittelse, besittelse av falske pass og bandevirksomhet. Dagen før dommen falt,

---

⁷⁰ Wet 13 maart 2003 tot invoeging van een artikel 10, 6° in de wet van 17 april 1878 houdende de Voorafgaandelijke Titel van het Wetboek van Strafvordering ("Erdal-wet").

⁷¹ Working Paper Nr. 75 – april 2005, Universitet Leuven (Belgia), Institutt for Internasjonal Rett, Cedric Ryngaert.

⁷² Blant annet kan henvises til artikler som publiseres på www.turkishweekly.net . Artiklene er som regel direkte fiendtlig mot Belgia og ikke alltid preget av saklighet men gjenspeiler Tyrkia's frustrasjon ovenfor den belgiske regjeringens handlemåten av den delikate saken.

forsvant hun sporløst til tross for at hun hadde vært under kontinuerlig overvåking av statssikkerheten. Nok en gang fikk de belgiske myndighetene mye kritikk for håndteringen av saken og flere politikere krevde justisministerens og innenriksministerens resignasjon.⁷³ I skrivende stund er saken til behandling i retten igjen, siden dommen av 28.februar ble anket. Prosessen startet den 11.september. Det er ikke trolig at saken får sin endelige avgjørelse i den nærmeste fremtid.

Militære og skatterettslige forbrytelser er ikke særskilt unndratt utleveringens anvendelsesområde i WUT. Støttes en utleveringsbegjæring på en av disse typer forbrytelser må det ses hen til hva som er avtalt i en eventuell konvensjon. Mange utleveringskonvensjoner inneholder kun en oppsummering av de forbrytelser som stater kan kreve utlevering for og som regel vil kriminelle handlinger av militær eller fiskal art falle utenfor. Den europeiske utleveringskonvensjonen derimot utelukker militære lovbrudd som grunnlag for utlevering i art. 4 mens skatterettslige forbrytelser kan være aktuelle dersom den enkelte stat har vedtatt bestemmelsen.

I forhold til individet som begjæres utlevert gjelder også i Belgia unntaket for egne statsborgere. Det er ikke uttrykkelig sagt i WUT. Men loven bruker konsekvent ordet ”vreemdeling” som betyr utlending i forhold til individet som er begjært utlevert. Nasjonalitetskravet bedømmes når faktisk utlevering finner sted, altså ikke når begjæringen ble satt frem..

I WUT **art. 8** henvises det til art. 2 en 3 i ”de wet van 30 december 1836 betreffende de beteugeling van de misdaden en wanbedrijven door Belgen in het buitenland gepleegd”. Denne loven regulerer rettsforfølgning av forbrytelser begått av belgiske borgere i utlandet og WUT art. 8 gir bestemmelsen anvendelse på handlinger som ligger til grunn for utleveringsbegjæring etter WUT art.1.

---

⁷³ Se f.eks. artikler på www.vrtnieuws.net 18/04/06, 19/04/06, 20/04/06; ”Belgium allows terrorist to escape” av Paul Belien, publisert på www.brusselsjournal.com 09/03/06; ”The magic of Belgium’s coalition system” av David Rennie, publisert på www.telegraph.co.uk 21/04/06.

WUT **art. 10** omhandler tilfelle hvor en utlending etter å ha begått kriminelle handlinger i utlandet erverver den belgiske nasjonalitet og hvor han befinner seg i Belgia. Han kan da forfølges etter overnevnte lov.

Rettspleien i den anmodende stat må tilfredsstillende visse minimumsvilkår.

Ved lovendring av 31. juli 1985 ble to ekstra vilkår tatt opp i WUT, disse vilkår må spesielt prøves ved den alminnelige bedømmelsen av rettspleien i vedkommende stat.

Art. 2bis er en diskriminasjonsklausul: utlevering kan ikke tillates hvis det foreligger alvorlige grunner til å anta at begjæringen ble fremsatt med den hensikt å forfølge eller straffe en person på grunn av rase, religion, nasjonalitet eller politisk farge og heller ikke hvis vedkommendes stilling er i fare for negativ innflytelse av en av disse grunner.

Denne klausulen ligner på regelen i utlevl § 6.

Art.1 § 2 tredje ledd er klausulen mot dødsstraffen. Er den straffbare handlingen i den anmodende stat straffbar med dødsstraff, vil regjeringen kun tillate utlevering hvis den anmodende stat gir uttrykkelig sikkerhet for at dødsstraffen ikke vil bli fullbyrdet.

I utleveringsoverenskomsten mellom EU og USA er det også tatt inn en anti-dødsstraffklausul etter at EU fastholdt på dette punkt.

EMK inneholder ingen uttrykkelige utleveringshindringer men dette er ikke ensbetydende med at EMK ikke er anvendelig i forhold til utlevering. Jeg kommer tilbake på dette.

3.3.3 Sammenligning av rettsreglene

Innholdet i de materielle vilkår vedrørende utlevering er ganske likt etter norsk og belgisk rett. Det er ikke umiddelbart iøynefallende ved sammenligning av utleveringsloven og WUT men det skyldes at de to lover er bygd opp på en hel forskjellig måte. Begge lover inneholder minstevilkår og som hovedregel vil det skje en utfyllende tolkning i samsvar med de eksisterende utleveringsavtaler.

Statsborgerforholdet er i begge land en absolutt beskyttelse mot utlevering etter lovgivningen.

Ikke alle land har denne ordningen, USA for eksempel har ikke en slik regel. Jeg mener at det er riktig at egne statsborgere ikke utleveres.

Statsborgerskap bør gi den enkelte vern mot utlevering til fremmede staters jurisdiksjon.

Reglene vedrørende straffeforfølgning for forbrytelser begått i utlandet er tilstrekkelig for å ivareta samfunnets interesse i effektiv rettspleie.

Jeg synes det er riktig at et domisilprinsipp ikke anvendes; vurderingss spørsmålet vil fort bli for sammensatt til å kunne bidra positivt til en klargjøring og utvikling av rettstilstanden.

Den europeiske arrestordren gir ingen mulighet til å nekte utlevering på grunn av statsborgerforhold. Dette er blant annet begrunnet i integrasjonstanken at alle er EU-borgere og i tillitten stater har (og bør ha..) i andre europeiske lands rettssystemer.

Ut ifra samarbeidet på alle felt som man prøver å oppnå innen EU kan det nok være et logisk skritt men jeg er usikker på om det var nødvendig.

Innviklede tolkingsspørsmål oppstår ofte i forhold til delikate politisk betente saker.

Utleveringsunntaket for politiske lovbrudd gir den enkelte beskyttelse i forhold til regimer og regjeringer. Innholdet i unntaket kan ikke overvurderes. Det er en menneskerettighet å ha en avvikende mening enn regjeringens; spørsmålet blir hvordan man gir uttrykk for sin mening..

Etter min mening er det riktig at begrepet politisk lovbrudd anses som en rettslig standard.

Politikk er en dynamisk prosess og en dekkende presis definisjon kan umulig gis.

Unntaket er utelatt ved bruk av den europeiske arrestordre. Igjen kan det forsvares ut ifra samarbeidet og forenkling av prosedyren; samtidig tviler jeg også her på om bortfallet av unntaket var en forbedring for systemet og for den enkelte.

Vilkåret om at det ikke må foreligge alvorlig fare for forfølgelse på grunn av rase, religion, nasjonalitet m.m. er meningsfullt.

På grunn av lovens plass i rettssystemet er det positivt at vilkåret nevnes særskilt i loven.

Retten må prøve vilkåret i forhold til alle land som begjærer utlevering, ikke kun til de land som er tilsluttet den europeiske konvensjonen.

Kontrollen med kvaliteten av rettspleien i den anmodende stat blir nødvendigvis så god som avgjørelsesgrunnlaget tillater.

Slik jeg ser det er vil det oftest være en komplisert anliggende med den følge at den aktuelle paragrafen virker betraktelig mer prinsipiell enn praktisk.

Utlevering i strid med grunnleggende humanitære hensyn forbys i utleveringsloven. Regelen gir individet en rettssikkerhetsgaranti. Det kan være lettere for andre land å akseptere avslag på utleveringsbegjæring når utlevering ellers ville være i strid med en lovparagraf.

Straff bør ikke kunne unndras, man må ta konsekvensen av en begått handling og heller holde seg på den rette kant av loven. Derfor må bedømmelsen av hensynene som taler imot utlevering være streng nok.

Jeg er ikke overbevist om at dette vilkåret trengs i loven, og synes ikke det utgjør en mangel i den belgiske lovgivningen at et slikt forbud ikke nevnes.

Det kreves dobbelt straffbarhet for handlingen.

Det er et rett krav, det ville være besynderlig å utlevere folk til straffeforfølgning for handlinger som ikke anses som straffverdig. Vanskelige bevisspørsmål ville oppstå ellers. Utlevering kan kun kreves for grovere handlinger, noe som er ganske naturlig i lys av den møysommelige saksbehandlingen. Det er videre bra at det er tilstrekkelig at handlingstypen er kriminalisert uten at det kreves strengere likhet; på den måten bevares smidighet i straffeprosessen.

Samme forhold kan ikke bedømmes to ganger og adgangen til straffeforfølgning bør ikke være foreldet.

Det er to strafferettslige prinsipper som selvfølgelig ikke bør rokkes ved.

Vedrørende fristavbrytelse i forhold til Schengen-land er ordningen nokså ubetenkelig på grunn av den tilliten til partene i Schengen-samarbeidet. Er fristavbrytelsen bevist etter nasjonal rett bør det godtas uten nærmere prøving.

Etter den europeiske arrestordre er det kun foreldelsesfrister etter de anmodende stats lovgivning som gjelder. Det kan lede til store individuelle forskjeller slik at man mister forutsigbarhet, samtidig som man må kontrollere andre lands lovgivning.

Positivt derimot er at kriminelle ikke lenger kan dra fordel av å skjule seg der hvor foreldelsesfrister er kortest.

Forbudet mot utlevering til fullbyrdelse av dødsstraff er etter min mening riktig.

Jeg er motstander av dødsstraff både på et moralsk og rettslig plan. Jeg mener at det finnes tilstrekkelige andre straffalternativer. Videre er det logisk og konsekvent å nekte utlevering til en straff som staten selv ikke tillater, selv om kriminelle lett kan utnytte disse reglene for å unngå dødsdom.

En viktig saksbehandlingsregel er gitt i utlev § 10 hvor det kreves skjellig grunn til mistanke ved utlevering til rettsforfølging. Selv om det i praksis vil være vanskelige tolkingsspørsmål er en videre prøving av grunnlaget for utleveringsbegjæringen en veldig betryggende saksbehandlingsregel.

I belgisk rett blir lovens vilkår prøvet av en "uekte" administrativt organ. Det er i det hele vanskelig å få oversikt over aktuelle vurderingsmomenter. I Belgia bør saksbehandlingen endres til en mer gjennomiktig prosedyre. Jeg mener at minstevilkårene burde prøves av et rettslig organ hvis kjennelse kan ankes.

3.4 Administrativ overprøving

Når vilkårene for utlevering som er fastlagt i loven og konvensjoner er grundig gjennomgått en første gang, flytter prosessen seg et hakk oppover.

Administrasjonen vil ta en beslutning i forhold til utleveringsbegjæringen.

Grunnlaget er selve begjæringen og konklusjonen som første instansen kom til.

3.4.1 Norge

Utlevl. § 18 første ledd bestemmer at sakens dokumenter sendes snarest mulig av påtalemyndigheten til departementet når det ved kjennelse er endelig avgjort at lovens vilkår for utlevering foreligger.

Justisdepartementet avgjør om utleveringsbegjæringen skal etterkommes.

Bestemmelsen må forstås slik at departementet må avslå begjæringen dersom retten kommer til at vilkårene ikke er oppfylt.

Men selv om retten finner at lovens vilkår for utlevering er oppfylt, har departementet likevel en skjønnsmessig adgang til å avslå en utleveringsbegjæring.

Denne adgangen benyttes imidlertid svært sjelden og skjønnen er uansett alltid begrenset av de forpliktelser som følger av konvensjon eller avtale med fremmed stat.

Soner vedkommende straff eller er han anbrakt i anstalt her i Norge, innhenter JD uttalelse fra fengsel- eller anstaltmyndigheten før avgjørelse treffes, jfr. § 18 andre ledd.

I forbindelse med utlevering kan det bestemmes at gjenstander som ble beslaglagt under saken, skal overgis til den anmodende stat, etter § 18 tredje ledd. Forbehold må tas for å beskytte tredjemanns rett til de aktuelle gjenstander.

Justisdepartementet kan i sitt vedtak sette vilkår for utlevering, jfr. utlevl § 12.

Departementets vedtak oversendes påtalemyndigheten, som sørger for at det forkynnes for den som er begjært utlevert.

Vedtaket kan påklages til Kongen i statsråd. Klagefristen er 3 uker.

Klage over vedtak om utlevering har oppsettende virkning, jfr. § 18 fjerde ledd.

3.4.2 Belgia

Etter at K.I. i "rettsmøte" har hørt både den som begjæres utlevert og påtalemyndigheten blir det skrevet en begrunnet innstilling.

Denne innstillingen sendes sammen med prosessforhandlingen til justisministeren, jfr. WUT art.3 siste ledd. Regjeringen tar den endelige avgjørelsen.

Herved er regjeringen ikke bundet av K.I.'s innstilling til den. Så teoretisk er det mulig at regjeringen tillater utlevering etter at K.I. har uttalt seg negativt i innstillingen.

I praksis derimot utleveres aldri etter en negativ innstilling, slik at K.I.'s anbefaling i disse tilfelle har karakter av en veto. Uttaler K.I. seg positivt om utleveringen beholder regjeringen muligheten til å nekte utlevering.

Dette har skjedd flere ganger, særlig i forhold til politiske delikter. Et eksempel er "Father Ryan-saken". Den irske presten P.Ryan ble begjært utlevert av Storbritannia. Han var mistenkt for å være en terrorist tilknyttet IRA.

K.I. avga positiv innstilling den 17. november 1988.

Regjeringen fulgte ikke innstillingen og utviste han istedenfor til Irland.

Avgjørelsen ble sterkt kritisert i Storbritannia.⁷⁴

Det kan klages over regjeringens vedtak til "Raad van State", som er den høyeste administrative domstol i Belgia. Klage har oppsettende virkning.

3.4.3 Sammenligning av rettsreglene

Både i Belgia og i Norge følges en prosedyre i to steg. En første instans ser på den aktuelle saken og uttaler seg for eller imot utlevering for så å videresende saken til regjeringen som tar en endelig avgjørelse.

I Belgia gjelder dette uavkortet, i Norge må retten ha kommet til at vilkårene for utlevering er oppfylt. I praksis vil ikke forskjellen vise seg der de belgiske myndighetene ikke fatter vedtak om utlevering der K.I. har gitt en negativ innstilling.

---

⁷⁴ Se f.eks. offentlig uttalelse av daværende statsminister Margaret Thatcher 2. desember. Finnes på www.maragareththatcher.org. Storbritannia begjærte han utlevert fra Irland men begjæringen ble avslått der irske myndighetene ikke trodde han skulle få en "fair trial".

Det er etter min mening ikke betenkelig fra et rettslig standpunkt at myndighetene kan nekte utlevering selv om betingelsene objektivt sett foreligger. Det følger logisk av at "ikke-utlevering" er til gunst for vedkommende. Jeg synes at regelen i Belgia for ordens skyld bør lovfestes. Det er mer ryddig, lovtekstene er tilgjengelig for allmennheten og ikke minst gir det et klart signal om rekkevidden av myndighetenes kompetanse.

3.5 Ankemuligheter

3.5.1 Norge

Retten til å klage over regjeringens vedtak er lovfestet i utlevl § 18 fjerde ledd som kun sier at klage over vedtak om utlevering har oppsettende virkning.

Overordnet organ for justisdepartementet er Kongen i statsråd. Den alminnelige klagefristen etter forvaltningsloven § 29 er 3 uker og gjelder også her.

Klagen fremsettes for det forvaltningsorgan som har truffet vedtaket, jfr. fvl. §32 første ledd, bokstav a.

Klage over departementsvedtak står i en særstilling. Regjeringen har ikke noe annet utredningsapparat, så klagen blir vanligvis forberedt av det departement hvis avgjørelse det klages over. Klageretten har derfor liten reell betydning.⁷⁵

Iverksettelse av vedtak om utlevering avtales mellom de respektive staters politimyndigheter. Utlevering skal skje "så snart råd er", jfr. utlevl § 19 første ledd. Er ikke vedkommende på forhånd fengslet kan han varetektsfengsles på dette tidspunktet etter reglene i strpl. Eventuelle andre forholdsregler kan også settes i verk. Tvangsmidlene kan ikke anvendes utover 4 uker fra endelig vedtak om utlevering er truffet. Forlenget bruk av tvangsmidler kan begjæres av Justisdepartementet når særlige grunner foreligger. JD's kjennelse kan påkjæres etter strpl kapittel 26, jfr. utlevl § 19 andre ledd.

---

⁷⁵ Eckhoff og Smith (2003) s.263.

Det er viktig at adgang til forlenget fengsling eksisterer for det er ikke utenkelig at vedkommende ellers ville "forsvinne" før utlevering kan skje.

3.5.2 Belgia

Regjeringens vedtak om utlevering kan angripes ved anke til "Raad van State" (R.v.St.). Dette administrative rettskollegium erkjente denne kompetanse først i 1975.

I praksis ble denne ordningen lite brukt siden anke til R.v.St. ikke hadde oppsettende virkning. Adgang til anke uten oppsettende virkning ved eventuell anke virker ganske så meningsløst når utlevering betyr faktisk, fysisk overføring til en annen stats jurisdiksjon. Derfor var det ikke mer enn riktig at det også i Belgia til slutt ble forankret i lov. Lovendring fant sted i 1991: hvis en beslutning eller reglement utferdiget av en administrativ myndighet er mottakelig for "vernietiging"- bokstavelig oversatt "tilintetgjørelse"- altså opphevelse er R.v.St. eneste organ som kan beslutte oppsettende virkning.⁷⁶

Iverksettelse av vedtak om utlevering avtales mellom de respektive staters politimyndigheter. Utlevering skal skje snarest mulig. I den europeiske utleveringskonvensjon er for eksempel følgende frister forutsatt:

Etter art. 18 § 3 kan den som begjæres utlevert, løslates etter utløpet av 15 dager fra det tidspunkt som er satt for utleveringen og han skal løslates etter 30 dager. Denne frist kan imidlertid forlenges når det skyldes omstendigheter som den annen part ikke er herre over, at utlevering ikke er satt i verk jfr. art.18 § 5.

---

⁷⁶ Gecoördineerde wetten op de Raad van State, 12. januar 1973. Kap. 3 om oppsettende virkning, tilføyd ved "wet van 19 juli 1991 betreffende het administratief kortgeding voor de Raad van State".

3.5.3 Den europeiske menneskerettighetsdomstol

Når alle nasjonale rettsmidler er uttømt finnes fortsatt muligheten til å fremsette klage for den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) som holder til i Strassbourg.⁷⁷

Klage må være relatert til en krenkelse av en av EMK's bestemmelser.

EMK

Den europeiske menneskerettskonvensjonen verner retten til liv, retten til beskyttelse mot tortur, mishandling, slaveri og tvangsarbeid; retten til personlig frihet, med begrensninger i adgangen til fengsling og annen frihetsberøvelse; den gir garantier for rettferdig rettergang og bruk av straff; den krever respekt for privat- og familieliv, hjem og korrespondanse og verner tanke-, samvittighets- og religionsfrihet, yrings- og informasjonsfrihet, forsamlings- og foreningsfrihet, og retten til å inngå ekteskap og familie.

Disse grunnleggende menneskerettigheter blir i nasjonale rettsaker ofte påberopt, også i utleveringsretten. Relativt få saker vedrørende utlevering kommer opp for domstolen. EMK inneholder nemlig ingen direkte bestemmelser i forhold til utlevering, samtidig vil hensynet til grunnleggende menneskerettigheter i de fleste land være vurdert ved prøving av utleveringsvilkårene.

Soering-saken⁷⁸ kan fremheves som prinsipiell dom i forhold til vern ved utlevering etter EMK art.3.

Art. 3 lyder i norsk oversettelse:

Ingen må bli utsatt for tortur eller umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

Bestemmelsen tar som utgangspunkt bare sikte på å verne individet mot overgrep som skjer på konvensjonsstatenes eget territorium.

---

⁷⁷ European Court of Human Rights. www.echr.coe.int .

⁷⁸ (Soering v. United Kingdom, Judgment of 7 July 1989, Series A, No.161; (1989) 11 EHRR 439).

Jens Soering, en tysk 18-åring ble mistenkt for å ha drept foreldre til sin amerikanske kjæreste i Virginia.

Soering ble pågrepet i Storbritannia og begjært utlevert av USA.

Staten Virginia utøver dødsstraff for drap, og det var vanlig at fanger satt på ”death row” mellom seks til åtte år før de ble henrettet.⁷⁹

Soering hevdet at Storbritannia ville krenke art. 3 dersom landet utleverte ham, fordi det å sitte på ”death row” ville innebære umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

Domstolen la til grunn at EMK ikke kan skape forpliktelser for stater som ikke har ratifisert den, og at EMK heller ikke skal brukes til å påtvinge konvensjonens standarder på andre stater. Den mente videre at det faktum at konvensjonsorganene som utgangspunkt kun skal avgjøre aktuelle konvensjonsbrudd, og ikke fremtidige krenkelser, var et argument - om enn ikke avgjørende - mot en eksterritoriell anvendelse av art. 3. Domstolen mente likevel at motargumentene ikke kunne frakjenne konvensjonsstatene ethvert ansvar under art. 3 for uheldige virkninger av utsendelse, blant annet begrunnet i et effektivitetshensyn.

Domstolen la til grunn at art. 3 er ufravikelig - torturforbudet er anerkjent som en internasjonal standard som ikke engang kan fravikes i krigs- og krisetilstand. Når det gjaldt selve det eksterritorielle spørsmålet, mente Domstolen at det faktum at andre konvensjoner begrenset adgangen til utsendelse i slike tilfeller talte for at EMK art. 3 hadde en tilsvarende begrensning. Å godta utsendelse av individer til land hvor de risikerte behandling eller straff i strid med art. 3, ville stride mot EMK's ånd og prinsipper. Derfor fant domstolen enstemmig at Storbritannia hadde krenket art. 3.

Soering-dommen innebar stadfestelse av det eksterritorielle vernet i art. 3. Kjernen i det eksterritorielle vernet er den beskyttelse individet nyter uansett hvilken stat som er mottakerstat, så lenge det er grunn til å frykte behandling eller straff i strid med bestemmelsen.

---

⁷⁹ De amerikanske påtalemyndighetene ga inntrykk av å akseptere at Soering var mentalt forstyrret i gjerningsøyeblikket, noe som antageligvis ville føre til en mildere domfellelse; det var likevel ingen garanti.

EMK art.1 lyder:

De høye Kontraherende Parter skal sikre enhver innen sitt myndighetsområde de rettigheter og friheter som er fastlagt i del I i denne konvensjon .(min fremhevelse)

Så selv om art.1 av EMK hjemler en territoriell begrensning, eksisterer det likevel et eksterritorialt vern i visse tilfeller.⁸⁰

Per dags dato er forholdet til dødsstraffen regulert i “Protocol No. 6 to the Convention for the Protection of Human rights and Fundamental Freedoms concerning the abolition of the death penalty”. Men bestemmelsen er like aktuell ved utlevering i forhold til behandling og straff som ikke er dødsstraff.⁸¹

EMD

Den direkte tilgangen⁸² som enkeltindivider har til fremming av klage til EMD har ført til en betydelig økning i domstolens arbeidsoppgaver og det jobbes kontinuerlig med å øke domstolens kapasitet.⁸³

For det enkelte menneske - som føler sine rettigheter som er stadfestet i konvensjonen krenket - kan søksmål ved domstolen være siste ankemulighet hvis alle nasjonale ankemuligheter er benyttet uten at det har ført frem.

Klager trenger ikke være statsborger av en av statene som er part i konvensjonen. Derimot må den krenkelse som det klages over ha skjedd under en av disse statenes jurisdiksjon. Denne adgangen er prinsipielt viktig for individet men er utilfredsstillende på flere punkter.

---

⁸⁰ Nærmere om dette i artikkel av Marius Emberland, ”Det eksterrielle vernet i EMK artikkel 3 – en oppdatering”, publisert Jussens Venner 1999 s 31.

⁸¹ F.eks. Mamatkulov and Abdurasulovic v. Turkey, no. 46827/99 [GC]; Shamayev and others v. Georgia and Russia, no. 36378/02.

⁸² Før tilleggsprotokoll nr.11 trådte i kraft hadde enkeltindivider ingen direkte tilgang til domstolen. De måtte gå veien om menneskerettighetskommisjonen som undersøkte om det var grunnlag for søksmål og i så tilfelle førte saken på veien av individet. Menneskerettskommisjonen ble nedlagt i 1998 når tilleggsprotokoll 11 trådte i virkning.

⁸³ Jacobs & White (2006).

For det første har klage til domstolen ingen oppsettende virkning.

Bestemmelse 39 i domstolens reglement – Rules of the Court – lyder:

1. The Chamber or, where appropriate, its President may, at the request of a party or of any other person concerned, or of its own motion, indicate to the parties any interim measure which it considers should be adopted in the interests of the parties or of the proper conduct of the proceedings before it.

Men domstolen har ingen makt til å beordre interim forhåndsregler for å beskytte partene i påvente av en endelig avgjørelse. Adgangen til å angi ønskede foreløpige regler blir stort sett brukt i saker som angår forvisning, hvor det er mulig at vedkommende blir umiddelbart deportert til et land hvor han utsettes for tortur eller er i fare for å bli drept.⁸⁴

I rettens praksis ble det lagt til grunn at slike indikasjoner ikke var bindende for statene.⁸⁵

I Mamatkulov – saken (Mamatkulov and Askarov v. Turkey, Judgment of the Grand Chamber of 4 February 2005) brøt retten med denne praksis og uttalte:

” A failure by a Contracting state to comply with interim measures is to be regarded as preventing the Court from effectively examining the applicant’s complaint and as hindering the effective exercise of his or her right and, accordingly, as a violation of Article 34 of the Convention.”

Det gjenstår imidlertid å se hvilke praktiske konsekvenser denne dommen vil ha.

For det andre spiller tidsperspektivet en stor rolle.

Klage til EMD må fremsettes innen 6 måneder etter at den endelige avgjørelsen etter nasjonal rett ble forkynt for vedkommende, jfr. EMK art.35.

Tatt i betraktning at utlevering effekteres snarest mulig vil vedkommende være utlevert før klagen er fremsatt eller undersøkt.

---

⁸⁴ Jacobs & White (2006) s. 477.

⁸⁵ F.eks. Cruz Varas v. Sweden, Judgment of 20 March 1991.

Med de rettssikkerhetshensyn som drøftes før det tas stilling til utlevering, vil det etter all sannsynlighet ikke føre til vesentlige problemer for den utleverte, som uansett oppholdsland kan føre saken videre så lenge klagefristen overholdes.

Videre vil det ta en stund før klagen faktisk behandles, og det forutsettes at klagen først blir erklært tillatt av retten. Det er en lang og møysommelig prosess.

Det skyldes ikke minst domstolens stadig økende arbeidsbyrde. Statistikken for 2006 (ajourført per 1.september) viser at det for øyeblikket er 89 100 verserende søknad som retten bør ta stilling til.⁸⁶

Mesteparten av disse (ca 90 %) vil bli nektet fremmet men utvelgelsesprosessen er svært ressurskrevende. Den lange saksbehandlingstiden kan fort bli svært belastende for den enkelte.

Tredje punkt som kan nevnes er resultatet som kan oppnås.

Hvis domstolen etter behandling finner at den innklagede stat har krenket en konvensjonsbestemmelse har den alltid adgang til å tilkjenne fornærmede ”just satisfaction”, jfr. art.41. I den norske oversettelsen brukes begrepet ”rimelig erstatning”. I mange tilfeller er det kun et plaster på såret. Domstolen kan anmode den enkelte stat om ”gjenopprettelse” av den opprinnelige tilstand men har ingen jurisdiksjon å tvinge stater til å omgjøre beslutninger.

”The Committee of Ministers” er et organ av Europarådet som har oppsyn med effektueringen av EMD’s dommer.⁸⁷

Komiteen har kommet med anbefaling til statene om å sørge for muligheten til gjenopptagelse av saker der hvor domstolen har etablert krenkelse.⁸⁸

I Norge er en viss adgang til gjenopptagelse i slike tilfeller gitt i strpl. § 391 andre ledd, tilsvarende i tvistemålsloven § 407 sjuende ledd.

En ny omgang i det nasjonale rettssystemet vil forekomme sjeldent.

---

⁸⁶ European Court of Human Rights, Statistics, 1/1 – 31/8/2006.

⁸⁷ Jacobs & White (2006) s. 493 m.m.

⁸⁸ Recommendation No. R (2000) 2, adopted on 19 January 2000.

Rettens innstillinger har heller ført til en endret praksis ved senere saker.

Også lovgivning har blitt endret for å imøtekomme EMD's anbefalinger.

Komiteen har stolt på "good faith" og diplomatisk press for å sikre overholdelse av EMD's dommer. I verste fall kan en stat ekskluderes av Europarådet men dette har hittil ikke forekommet.

Den som utleveres har en siste ankemulighet ved å bringe saken inn for EMD men den praktiske betydningen av denne muligheten i utleveringssaker er lite.

4 Konklusjon

En viktig komponent i et suksessfullt strafferettssystem er straffeprosessens effektivitet. Det er opplagt hvilke muligheter internasjonalt strafferettslig samarbeid byr på. Prosessmiddelet utlevering er så klart en nødvendig instrument for en funksjonell rettsforfølging.

Hensynet til den som begjæres utlevert bør likevel på ingen måte minimaliseres. Krigen mot terror har inntatt en dominerende plass i verdenssamfunnet de siste årene. Bekjempelsen av terror har ført til stadig utvidede fullmakter til regjeringer, politiet og påtalemyndighetene.

Viktige rettsikkerhetshensyn står på spill, ikke minst på grunn av det enorme politiske presset som ofte er til stede. Mullah Krekar-saken er for eksempel enda ikke endelig avgjort, til USAs store misnøye. I Belgia er den nevnte Erdal-saken et treffende eksempel på den negative innvirkning som så vel interne som eksterne politiske forhold kan ha på slagkraftig rettergang.

På grunn av den moderne tids nye utfordringer og problemstillinger kan det generelt fastslås at mye arbeid gjenstår i opprettelsen av en velbalansert system.

Konkret er de materielle regler og unntak i forhold til utleveringsbegjæringer etter belgisk og norsk rett tilsvarende mange andre lands regler på området og i og for seg uproblematisk. Selve innholdet i rettsreglene er ukontroversielt.

Den prosessuelle side derimot varierer en del fra land til land.

Den norske saksbehandlingen virker tilfredsstillende. I tråd med den vekt som menneskerettigheter har i det norske rettssystemet blir individets rettigheter tilstrekkelig tilgodesett. Prosedyren er både rettslig og administrativ men rettens befinnelser er

avgjørende slik at forvaltningen ikke kan endre rettens kjennelse til ugunst for individet. Den som begjæres utlevert får en offentlig forsvarer fra starten av prosedyren og tvangsmidlene som brukes mot han er underlagt jevnlig rettslig kontroll. Rettens undersøkelse er grundig og adgang til ankebehandling er ivaretatt. På denne bakgrunnen heller jeg til at de lege ferenda betraktninger tilsier at vi bør opprettholde de reglene vi har i norsk rett i dag.

Den belgiske saksbehandlingen er mangelfull på flere måter.

Prosedyren innebærer i alle tilfelle varetektsfengsling av den ettersøkte, uten muligheter for rettslig prøving av om vilkårene for fengsling foreligger. Ved fengsling etter at en pågripelsesbeslutning ble erklært utførbar foreligger det ikke noe plikt for myndighetene om å informere vedkommende om ankefristene.

Den etterlyste får ikke automatisk fri rettshjelp, han må søke på vanlig måte hvis han ikke har råd til å betale for advokattjenester.

Den rettslige instans som avgjør om vilkårene for utlevering er tilstede opptrer som administrativt organ slik at kjennelsen ikke kan angripes.

Videre er det ingen plikt til å informere vedkommende om konklusjonen og innstillingen til justisministeren. Departementet er ikke bundet av innstillingen selv om den i praksis ikke vil utlevere når innstillingen var negativ i forhold til utleveringen.

Etter min mening er det atskillig rom for forbedring av de belgiske regler på området: myndighetens opplysningsplikt bør omfatte ankefrister og innstillingen som sendes til departementet for endelig avgjørelse og ikke minst bør den enkeltes posisjon styrkes gjennom kontinuerlig rettslig kontroll med foretatte tvangstiltak.

5 Litteraturliste

Bøker og artikler:

Andenæs – Johs.Andenæs: *Statsforfatningen i Norge*. 9.utgave ved Arne Fliflet, 2004.

Bassiouni & Wise - M.C. Bassiouni and E.M. Wise: *Aut Dedere Aut Judicare: The Duty to Extradite or Prosecute in International Law*.1995

Bratholm – Anders Bratholm: *Andrawes-saken, mediene og rettsikkerheten*.

Publisert i LoR 1995 s.85.

Eckhoff – Torstein Eckhoff: *Rettskildelære*. 5.utgave ved Jan E. Helgesen, 2001.

Eckhoff & Smith – Torstein Eckhoff og Eivind Smith: *Forvaltningsrett*. 7.utgave, 2003.

Emberland – Marius Emberland: *Det eksterritorielle vernet i EMK artikkel 3 – en oppdatering*. Publisert i Jussens Venner 1999 s 31.

Eskeland – Ståle Eskeland: *Strafferett*. 2.utgave, 2006.

Hegge – Vidar Hegge: *Norske anti-terroriltak*. Publisert NMR – 2002 s 79.

Hov – Jo Hov: *Rettergang II Straffeprosess*.1999

Jacobs & White – Clare Ovey & Robin C.A.White: *the European Convention on Human Rights*. Fourth Edition, New York 2006.

Ryngaert – Cedric Ryngaert: *Het arrest Erdal van het Arbitragehof: eindelijk duidelijkheid over de onrechtmatigheid van retroactieve toepassing van extraterritoriale rechtsmachtuitbreidingen*. Working paper nr. 75, University of Leuven (Belgium), Institute of international law, April 2005.

Van den Wyngaert – Chris Van den Wyngaert: *Strafrecht, strafprocesrecht & internationaal strafrecht – In Hoofdlijnen*. Antwerpen-Apeldoorn 2003.

Van Hoecke & Bouckaert: *Inleiding tot het recht*, 1999.

Konvensjoner, avtaler og statutter:

"EMK" – European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms av 4. november 1950.

"Den europeiske utleveringskonvensjon" – European Convention on Extradition, 13 December 1957.

"Benelux-utleveringskonvensjon" - Vedrag aangaande de uitlevering en de rechtshulp in strafzaken tussen het Koninkrijk België, het Groot hertogdom Luxemburg en het Koninkrijk der Nederlanden, 27 juni 1962.

"Flykapring-konvensjonen" – Convention for the Suppression of Unlawful Seizure of Aircraft, 16 December 1970.

"Den europeiske antiterrorkonvensjon" - European Convention on the Suppression of Terrorism, 27 januar 1977.

"Schengenkonvensjonen" –Convention implementing the Schengen agreement, 19 June 1990.

"ICC-statuttene" - Statute of the International Criminal Court, 17 July 1998.

"Schengen-avtalen" – Avtale mellom Rådet for Den europeiske union og Island og Norge om de sistnevnte staters tilknytning til gjennomføringen, anvendelsen og videreutviklingen av Schengen-regelverket, 18.mai 1999.

Norske lover:

Almindelig borgerlig Straffelov av 22.mai 1902 nr.10.

Lov om utlevering av lovbrytere til Danmark, Finnland, Island og Sverige av 3.mars 1961 nr.01.

Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker av 10.februar 1967 nr.00.

Lov om utlevering av lovbrytere m.v. av 13.juni 1975 nr.39.

Lov om rettergangsmåten i straffesaker av 22.mai 1981 nr.25.

Lov om utlendingers adgang til riket og deres oppgold her av 24.juni 1988 nr.64.

Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21.mai 1999 nr.30.

Lov om Schengen informasjonssystem (SIS) av 16.juli 1999 nr.66.

Lov om norsk statsborgerskap av 10.juni 2005 nr.51.

Belgiske lover:

Wetboek van Strafvordering 17 november 1808

Grondwet van België 7 februari 1831.

Wet 1 oktober 1833 op de uitleveringen.

Wet 30 december 1836 betreffende de beteugeling van de misdaden en wanbedrijven door
Belgen in het buitenland gepleegd.

Wet 15 maart 1874 op de uitleveringen.

Wet 17 april 1878 Houdende de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering.

Gecoördineerde wetten op de Raad van State 12 januari 1973.

Wet 13 maart 2003 tot invoeging van een artikel 10, 6° in de wet van 17 april 1878
houdende de voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering.

Programmawet 22 december 2003.

Forarbeider:

Ot.prp.nr 30 (1974 – 1975)

Ot.prp.nr.56 (1998 – 1999) - Om lov om Schengen informasjonssystem (SIS) og lov om
endringer i utlendingsloven.

Rettsprakis:

Norsk rettspraksis

Rt. 1973.1479

Rt. 1973.1484

Rt. 1994.1671

Rt. 1995.149

Rt. 1995.1057

Rt. 1995.1228

Rt. 1995.1235

Rt. 1998.1993

Rt. 2004.1470

LG-1995-752

LB-2006-985

LG-2006-109402

Belgisk rettsprakis:

Cass. 27 mei 1971, Franco-Suisse Le Ski.

Cass. 21 mei 1985, Farmakopoulos.

Arr. R.v.St. 1 februari 1996

EMD

Soering v UK, A 161 (1989).

Cruz Varas v Sverige, A 201 (1991).

Farmakopoulos v.Belgium – 11683/85 (1992).

Mamatkulov and Abdurasulovic v. Turkey – 46827/99.

Shamayev and others v. Georgia and Russia – 36378/02.

Departementet:

JD – Rapport 2005: Kriminalitetens samfunnsmessige kostnader.

JD – Rundskriv G-19/01.

Belgisk JD – Omzendbrief nr.COL 5/2005 van het College van Procureurs-generaal bij de
Hoven van Beroep.

